

EUROPSKA
KOMISIJA

Bruxelles, 16.10.2013.
COM(2013) 700 final

KOMUNIKACIJA KOMISIJE EUROPSKOMU PARLAMENTU I VIJEĆU

Strategija proširenja i glavni izazovi za 2013. - 2014.

{SWD(2013) 411 final}
{SWD(2013) 412 final}
{SWD(2013) 413 final}
{SWD(2013) 414 final}
{SWD(2013) 415 final}
{SWD(2013) 416 final}
{SWD(2013) 417 final}
{SWD(2013) 418 final}

DVADESET GODINA NAKON KOPENHAGENA

PRVO O TEMELJIMA - VLADAVINA PRAVA, DEMOKRACIJA I GOSPODARSTVO

I. PLAN PROŠIRENJA

Prije dvadeset godina Balkan je bio rastrgan sukobima. Istovremeno je Europska unija dogovorila uvjete za pristupanje budućih država članica koji su poznati kao Kriteriji iz Kopenhagena. Kriteriji iz Kopenhagena odraz su vrijednosti na kojima se temelji EU: demokracija, vladavina prava, poštovanje temeljnih prava te važnost djelotvornog tržišnog gospodarstva. Time su otvorena vrata za povijesnu preobrazbu i pristupanje država srednje i istočne Europe.

Deset godina kasnije, na sastanku na vrhu održanom u Solunu 2003., EU je svim državama zapadnog Balkana dao jasnu perspektivu članstva u EU-u uz uvjet ispunjenja nužnih kriterija, odnosno kriterija iz Kopenhagena i uvjeta procesa stabilizacije i pridruživanja (PSP).

Hrvatska je te uvjete ispunila. Nakon potvrđivanja Ugovora o pristupanju u svim državama članicama, Europska unija pozdravila je Hrvatsku kao 28. državu članicu 1. srpnja 2013. Hrvatska je prva država koja je završila proces stabilizacije i pridruživanja. Pristupanje Hrvatske primjer je preobražavajuće snage i stabilizacijskog učinka procesa proširenja i meke moći EU-a.

Povijesni sporazum koji su **Srbija i Kosovo*** postigli u travnju dodatni je dokaz moći koju ima perspektiva članstva u EU-u i njezine uloge u liječenju dubokih rana povijesti. Osim toga, važno je napomenuti da on odražava smjelost političkog vodstva u obje zemlje. Europsko vijeće u lipnju je odlučilo započeti pregovore o pristupanju sa Srbijom i Vijeće je odobrilo otvaranje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju između EU-a i Kosova.

Bila je to važna godina za druge države kandidatkinje za pristupanje:

U lipnju 2013., **Crna Gora** donijela je u ranoj fazi procesa pristupanja sveobuhvatne akcijske planove za poglavlja o pravosuđu i temeljnim pravima te pravdi, slobodi i sigurnosti u skladu s novim pristupom tim poglavljima. Potpora svih stranaka ključnim reformama, redovno održavanje parlamentarnih izbora i daljnji koraci u borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala znače da je **Albaniji** status kandidata sada na dohvat ruke. **Bivša jugoslavenska Republika Makedonija** izašla je iz političke krize početkom godine, ali problematična područja još uvijek postoje, posebno u vezi sa slobodom izražavanja i medija. Poduzeti su koraci za poboljšanje dobrosusjedskih odnosa. Općenito govoreći, sada je od ključne važnosti ostvariti napredak u pregovorima o imenu koji se odvijaju uz posredovanje UN-a. U **Bosni i Hercegovini** nedostatak političke volje za provedbu reformi i neizvršenje presude Sejdić-Finci sprječavaju napredak države prema EU-u i gospodarski napredak.

U **Turskoj** je ostvaren napredak u pravosudnim i drugim reformama te je u rujnu predstavljen dugo očekivani paket demokratizacije. Mirovni pregovori s PKK-om nastavljani su u cilju okončanja terorizma i nasilja na jugoistoku zemlje te kao temelj za pronalaženje rješenja za kurdsko pitanje. Međutim, način postupanja za vrijeme prosvjeda povodom prijedloga razvoja Gezi Parka u Istanbulu izazvao je zabrinutost i pokazao da EU mora i dalje ostati važan oslonac za reforme.

* Ova oznaka ne dovodi u pitanje stajališta o statusu i u skladu je s UNSCR 1244/99 i s mišljenjem Međunarodnog suda pravde o deklaraciji o neovisnosti Kosova.

Što se tiče **Islanda**, nova je vlada zaustavila pregovore o pristupanju s EU-om i izjavila da se pregovori neće nastaviti bez referenduma.

Proces pristupanja danas je stroži i opsežniji nego prije. On odražava razvoj politika EU-a i naučene lekcije iz prethodnih krugova proširenja. Proces se temelji na strogim, ali pravednim uvjetima i napretku prema članstvu koji ovisi o koracima koje svaka zemlja poduzima kako bi ispunila propisane kriterije. Ključna lekcija iz prošlosti jest da se **prvo** treba usredotočiti na **temelje**.

Vladavina prava sada je u središtu procesa proširenja. Novi pristup, koji je Vijeće prihvatilo u prosincu 2011., zahtijeva od zemalja da se na samom početku pregovora o pristupanju pozabave problemima kao što su pravosudna reforma i borba protiv organiziranog kriminala i korupcije. Na taj se način u potpunosti iskorištava vrijeme koje države imaju na raspolaganju da dokažu uspješnu provedbu reformi, osiguravajući pritom duboku ukorijenjenost reformi i njihovu neponištivost. Taj novi pristup ključni je element u pregovorima o okviru za Crnu Goru i utjecat će na rad Komisije s drugim državama kandidatkinjama za pristupanje.

Globalna gospodarska kriza posljednjih pet godina pokazala je da sve zemlje moraju detaljno preispitati i pojačati svoj način **gospodarskog upravljanja**. To se posebno odnosi na zemlje zapadnog Balkana koje nemaju djelotvorno tržišno gospodarstvo. U svima postoji velika stopa nezaposlenosti, posebno među mladim ljudima. Te zemlje moraju intenzivirati reforme kako bi potaknule održiv rast i savladale sve izazove koji su nužni za ispunjenje gospodarskih kriterija i poboljšanje konkurentnosti. U ovoj Komunikaciji navode se prijedlozi za ostvarenje tog cilja, uključujući uvođenje nacionalnih strategija za gospodarsku reformu i akcijskih planova za upravljanje javnim financijama.

Događaji u nekoliko država kandidatkinja za pristupanje pokazali su važnost **jačanja demokratskih institucija** i osiguranja uključenih demokratskih procesa koji će pružiti potporu tim institucijama i ojačati ključna demokratska načela i zajedničke vrijednosti EU-a. Od ključne je važnosti jača uloga civilnog društva, kao i međustranačke platforme za integraciju u EU kao i daljnji napredak u izbornim i parlamentarnim reformama te reformama javne uprave.

Europska unija utemeljena je na zajedničkim vrijednostima i načelima, uključujući poštovanje **temeljnih prava**. Sve zemlje zapadnog Balkana i Turska moraju poduzeti daljnje reforme kako bi osigurale poštovanje načela slobode izražavanja i zaštitu prava manjina, uključujući Roma, u praksi, ne samo na papiru u zakonima. Potrebne su čvršće mjere za zaštitu drugih ranjivih skupina od diskriminacije, posebno na osnovi spolne orijentacije.

Dobrosusjedski odnosi i regionalna suradnja ključni su elementi procesa stabilizacije i pridruživanja. Situacija u Srbiji i na Kosovu pokazala je da te zemlje mogu ostvariti napredak u prevladavanju nasljeđa nedavnog sukoba, u skladu s načelom na kojem se temelji Europska unija. **Regionalna suradnja** mora biti jača, uključiva i njome se mora upravljati na regionalnoj razini. Komisija podržava aktivnosti Procesu suradnje u jugoistočnoj Europi (SEECp) i Regionalnog vijeća za suradnju, uključujući Regionalnu strategiju do 2020. Potrebno je ponovo uložiti napore u rješavanje **bilateralnih sporova** između država kandidatkinja za pristupanje i država članica. Uključene stranke moraju čim prije riješiti bilateralna pitanja i ne zadržavati postupak pristupanja.

U 2014. godini bit će pokrenut drugi **Instrument za pretpristupnu pomoć**. Putem instrumenta IPA II, EU će nastaviti pružati značajnu potporu državama kandidatkinjama za pristupanje u pripremama za pristupanje, a predviđeni iznos sredstava za razdoblje 2014. – 2020. (11,7 milijardi EUR u tekućim cijenama) bit će usporediv s postojećim financijskim okvirom. IPA-om II podržavat će se i regionalna i prekogranična suradnja. IPA II usredotočit će se na zajedničke interese, posebno na potporu reformama i njihovoj kontinuiranoj provedbi

u području vladavine prava, na jačanje demokratskih institucija i dobrog upravljanja te na društveni i gospodarski razvoj.

Pokretanje IPA II predstavlja priliku za osiguranje još bolje povezanosti između strategije za proširenje i prioriteta za pomoć. IPA-om II uvedene su neke važne inovacije, u prvom redu naglasak na definiranje dugoročnih politika i strategija u ograničenom broju prioritetnih sektora u skladu s potrebama i kapacitetima svake zemlje. Utvrdit će se jasni ciljevi i realistični pokazatelji i povezati s višegodišnjom sektorskom potporom. Ako države zadovoljavaju nužne standarde za upravljanje javnim financijama, one će moći koristiti potporu za proračun – što predstavlja dodatan poticaj za provedbu reformi. Državama koje ostvare napredak u provedbi reformi bit će dostupni poticaji. U slučaju da nije ostvaren odgovarajući napredak, sredstva će se preraspodijeliti. Upravljanje programima IPA dalje će se usmjeravati putem manjeg broja većih projekata.

Sve države kandidatkinje za pristupanje imaju jasnu **europsku perspektivu**. Napredak prema članstvu ovisi o koracima koje će svaka država poduzeti za ispunjenje utvrđenih ciljeva i temeljit će se na zaslugama. To je od ključne važnosti za vjerodostojnost politike proširenja i zemljama daje poticaj da provode dalekosežne reforme. Istovremeno je od ključne važnosti da države članice, zajedno s institucijama EU-a, vode informiranu raspravu o političkom, gospodarskom i društvenom učinku politike proširenja. One imaju važnu ulogu građanima davati informacije o politici proširenja i pritom ih upoznati s njenim prednostima, uključujući veliki doprinos miru, sigurnosti i prosperitetu, i odgovoriti na sva njihova pitanja.

II. KLJUČNI IZAZOVI

Komisija u svom Priopćenju ističe niz najvažnijih izazova s kojima se suočavaju zapadni Balkan i Turska: gospodarsko upravljanje i tržišno natjecanje; vladavina prava; djelotvorne institucije koje jamče demokraciju; temeljna prava; i, u slučaju zapadnog Balkana, prevladavanje nasljeđa prošlosti. Ti su izazovi važni za Kriterije iz Kopenhagena i uvjete procesa stabilizacije i pridruživanja. Mjere za rješavanje tih izazova međusobno se podržavaju. Na primjer, promicanjem vladavine prava i jamčenjem temeljnih prava povećava se pravna sigurnost i, uz dublju regionalnu integraciju, značajno doprinosi podržavanju gospodarskog razvoja i tržišnog natjecanja.

a) Gospodarsko upravljanje i tržišno natjecanje

EU je u posljednje tri godine značajno unaprijedila svoje gospodarsko upravljanje. U okviru Europskog semestra, države članice koordiniraju fiskalne i strukturne politike prije nego što njihovi parlamenti donesu državni proračun. Alati za gospodarski dijalog s državama kandidatkinjama za pristupanje postupno se prilagođavaju novim izazovima i koordinacijskim mehanizmima u EU-u. Od država se već traži da stave veći naglasak na održivost svojeg vanjskog položaja i na glavne strukturne prepreke rastu. Sada je važno potpunije odražavati glavne instrumente EU-a u gospodarskom dijalogu s obzirom na to koliko su države kandidatkinje za pristupanje gospodarski i financijski integrirane s EU-om.

EU je odredište za oko 60% izvoza iz zapadnog Balkana. Osim toga, EU je i najveći davatelj izravnih stranih ulaganja. Banke EU-a dominiraju u financijskom sektoru, osim u Turskoj. Pristup jedinstvenom tržištu EU-a za robu i usluge predstavlja važan kanal za rast. Oporavak u EU-u imat će pozitivan učinak posebno na zapadni Balkan. Prema posljednjim predviđanjima Komisije, zapadni Balkan u 2013. trebao bi narasti za 2%. Predviđanja za Tursku su 3,2%, što pokazuje veću stopu rasta nakon relativnog pada u 2012.

Skroman oporavak na zapadnom Balkanu nije jamstvo održivog rasta i konvergencije. U državama kandidatkinjama za pristupanje još uvijek postoje veliki izazovi u odnosu na gospodarske reforme, konkurentnost i stvaranje radnih mjesta:

- Dok se Turska može smatrati djelotvornim tržišnim gospodarstvom, niti jedna od država zapadnog Balkana kandidatkinja za pristupanje ne uživa taj status.
- Potrebno je značajno ojačati sustave javnog financijskog upravljanja u cilju smanjenja rizika od prijevare i korupcije.
- Treba značajno unaprijediti vladavinu prava kako bi se omogućila veća sigurnost gospodarskim subjektima i povećalo povjerenje ulagača.
- Strukturne reforme moraju biti poredane po prioritetima i potrebno je pojačati konkurentnost u cilju jačanja fiskalne konsolidacije, rješavanja problema velike vanjske neravnoteže i visoke stope nezaposlenosti u svim zemljama, koja u zapadnom Balkanu iznosi u prosjeku više od 20%. Među zemljama u regiji postoje velike razlike, ruralna područja obilježena su velikim siromaštvom.

Predlaže se novi pristup koji će pomoći državama kandidatkinjama za pristupanje da prvo riješe gospodarske probleme i ispune gospodarske kriterije. Zemlje će biti pozvane jačati gospodarsku politiku i upravljanje putem koordinirane pripreme nacionalne strategije gospodarske reforme koja će sadržavati dva elementa - makroekonomski i fiskalni program i program strukturnih reformi i tržišnog natjecanja. O tome će se raspravljati u okviru bilateralnih i multilateralnih dijaloga sa zemljama.

- Makroekonomski i fiskalni program provodit će se putem postojećih instrumenata, odnosno, pretpristupnih gospodarskih programa za zemlje kandidatkinje i gospodarskih i fiskalnih programa za potencijalne kandidatkinje. Radi boljeg nadzora, bit će sazvano zajedničko Vijeće ECOFIN sa zemljama kandidatkinjama u cilju pripreme usmjerenih ciljeva politike kroz preporuke specifične za zemlje i radi provedbu godišnjeg pregleda i ocjenjivanja provedbe politike.
- Novi je element da će države morati razviti programe strukturnih reformi i reforme tržišnog natjecanja. Ti će se programi pripremati istovremeno s fiskalnim programima, ali će se preispitivati u kontekstu mjerodavnih tijela Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, u prvom redu u područjima industrije, tržišnog natjecanja, unutarnjeg tržišta, istraživanja, obrazovanja, prometa, energije i okoliša. Nadalje, Komisija će na temelju jesenskih izvješća o napretku dati jasne smjernice o potrebnim reformama koje su potrebne za daljnji napredak u ostvarenju gospodarskih kriterija.

Komisija će započeti dijalog o upravljanju javnim financijama s državama kandidatkinjama za pridruživanje čime će im, između ostalog, pomoći ostvariti napredak prema ispunjenju gospodarskih kriterija. Zemlje će morati pripremiti akcijske planove u tom području čiju provedbu će nadzirati Komisija. Napredak prema učinkovitom upravljanju javnim financijama otvorit će mogućnosti za sektorsku proračunsku potporu koja je predviđena u okviru IPA-e II.

Komisija će taj pristup primjenjivati u suradnji s mjerodavnim međunarodnim financijskim institucijama i pružiti sveobuhvatnu regionalnu tehničku pomoć u tome smislu. Preporukama o gospodarskim kriterijima Komisija će dati smjernice o opsegu te tehničke pomoći.

Ostale mjere za jačanje konkurentnosti, ulaganja, rasta i zapošljavanja

Potpota koju Komisija pruža održivom gospodarskom razvoju na zapadnom Balkanu ne odnosi se samo na makroekonomsku stabilizaciju i ostvarenje statusa djelotvornog tržišnog gospodarstva. Komisija je od početka krize ustrajala na tome da je potrebno uložiti veće napore u izlazak iz teške društvene i gospodarske situacije, posebno visoke stope nezaposlenosti. Osim toga, Komisija je istaknula potrebu za podržavanjem ulaganja u infrastrukturu na zapadnom Balkanu. Prekogranični prijevoz, energetske i komunikacijske

mreže nisu dovoljno razvijene. S obzirom na veličinu gospodarstava zapadnog Balkana, bliža integracija od ključne je važnosti. Regionalna gospodarska suradnja prepoznata je kao prilika za rast i kao osnova za političku suradnju i dobrosusjedske odnose. Taj će se cilj dalje ostvarivati planiranom liberalizacijom usluga u Srednjeeuropskom području slobodne trgovine (CEFTA). Razvoj ljudskog i fizičkog kapitala u ruralnim područjima i daljnje donošenje standarda EU-a u poljoprivredno-prehrambenom sektoru doprinijet će konkurentnosti regionalnog poljoprivrednog sektora.

Komisija je s Turskom i Srbijom već pokrenula novi dijalog o programima za zapošljavanje i društvene reforme. Slijedit će razgovori s bivšom jugoslavenskom Republikom Makedonijom i Crnom Gorom. Društvena i gospodarska situacija u potencijalnim kandidatkinjama teža je nego u državama kandidatkinjama i bit će potrebna dodatna potpora za izgradnju administrativne sposobnosti za olakšavanje suradnje u novom procesu. Potencijalne kandidatkinje postupno će biti pozivane da se uključe u novi dijalog. U 2014. bit će programirana sveobuhvatna tehnička pomoć, s posebnim naglaskom na potencijalne kandidatkinje. U cilju smanjenja razlika u vještinama i unaprjeđenja obrazovnih sustava, Komisija će nastaviti razvijati platformu o obrazovanju i osposobljavanju za zapadni Balkan.

Pod okriljem Regionalnog vijeća za suradnju (RCC), regionalne skupine osnovane u okviru Solunskog programa počele su se baviti prioritetima Europe 2020. U izradi je Regionalna strategija 2020. Potrebno je više raditi na povećanju svijesti i sposobnosti raštrkanih regionalnih skupina kako bi se one mogle uključiti u redovite ocjene stručnjaka i davati preporuke. RCC će morati razviti javne mehanizme praćenja. Komisija će u svom gospodarskom dijalogu i u procesu programiranja IPA-e uzeti u obzir nalaze skupina i mehanizma praćenja.

Okvirom za ulaganja u zapadni Balkan (OUZB) podržat će se reforme koje imaju za cilj ispunjenje gospodarskih kriterija. OUZB igra sve važniju ulogu jer pomaže u pripremanju i podržavanju onih ulaganja koja su najpotrebnija za poticanje rasta i zapošljavanja. U okviru OUZB-a, Komisija, bilateralni donatori i međunarodne financijske institucije podržavaju godišnja ulaganja u vrijednosti od 4 milijarde EUR u promet, energiju, okoliš, klimatske promjene, društveni sektor i privatni sektor /razvoj MSP-a, gdje Komisija sufinancira platformu MSP-a za zapadni Balkan koja ima za cilj olakšati MSP-ovima pristup financiranju putem jamstava i rizičnog kapitala.

Poboljšanje prometne i energetske povezanosti između EU-a i država kandidatkinja za pristupanje bit će ključni prioritet za promicanje održivog gospodarskog rasta, zapošljavanja, trgovine i kulturne razmjene. Komisija ističe važnost daljnjeg razvoja transeuropske energetske infrastrukture i suradnju sa Zajednicom za energiju. Novim Ugovorom o osnivanju Prometne zajednice poticat će se ulaganja u tržišta kopnenog prijevoza i infrastrukturu pritom pomažući zemljama zapadnog Balkana u provedbi standarda EU-a za kopneni prijevoz. Komisija je preispitala transeuropske mreže EU-a u području prometa (TEN-T) i energije (TEN-E) u cilju unaprjeđenja povezanosti s državama kandidatkinjama za pristupanje i susjedskim politikama. U tu svrhu Komisija je donijela popis Projekata od zajedničkog interesa za razvoj transeuropske energetske infrastrukture. Na nadolazećem Vijeću ministara Zajednice za energiju trebalo bi donijeti popis projekata od interesa za Zajednicu za energiju (PECI).

Pojačat će se suradnja s Turskom, između ostalog radi njezinog strateškog položaja i potencijala koji nudi kao energetske središte. Turska je 2013. potvrdila Sporazum o Transanatolskom plinovodu koji bi se trebao povezati s Transjadranskim plinovodom i dovesti prirodni plin u EU iz Kaspijskog jezera preko Turske. U tom bi kontekstu jačanje energetske suradnje između EU-a i Turske te povezani napredak u pregovorima o pristupanju olakšali daljnji napredak prema međusobnom povezivanju i integraciji energetskih tržišta EU-

a i Turske. Komisija s nestrpljenjem iščekuje ocjenjivanje tijekom kojeg će Svjetska banka preispitati carinsku uniju između EU-a i Turske. U toj će se ocjeni, koju će zatražiti Europska komisija, dati preporuke o boljoj funkcionalnosti i mogućem širenju opsega te unije.

Kako bi podržala rješavanje navedenih izazova, Komisija će:

- pozvati države kandidatkinje za pristupanje da pripreme nacionalnu strategiju gospodarske reforme koja će uključivati dva elementa - postojeći makroekonomski i fiskalni program i novi program strukturnih reformi i konkurentnosti. Rezultat procesa bit će posebne preporuke za zemlje i jasne smjernice o radnjama koje je potrebno poduzeti za ostvarivanje daljnjeg napretka prema djelotvornom tržišnom gospodarstvu i tržišnom natjecanju.
- započeti razgovore sa zemljama o nužnim zahtjevima za ispunjenje standarda za financijsko upravljanje, tako pripremajući temelje za moguću proračunsku potporu iz IPA-e.
- pružiti sveobuhvatnu tehničku pomoć u bliskoj suradnji s drugim međunarodnim organizacijama.

U razdoblju između 2007. - 2013., isplaćeno je do 190 milijuna EUR pretprijetne pomoći za jačanje institucionalnih sposobnosti vlada u područjima kao što je upravljanje javnim financijama, gospodarska i fiskalna politika i statistika te institucionalne sposobnosti nacionalnih banaka.

Putem IPA-e II, Komisija će nastaviti podržavati provedbu reformi koje imaju za cilj ispunjenje gospodarskih kriterija i gospodarski i društveni razvoj, uključujući putem Okvira za ulaganje u zapadni Balkan (OUZB), davanje prioriteta prometnoj i energetskej povezanosti između EU-a i država kandidatkinja za pristupanje i pružanje tehničke pomoći za gospodarsko upravljanje, razgovor o zapošljavanju i društvenim pitanjima, ciljeve RCC-a u odnosu na regionalnu strategiju 2020 i poljoprivredni i ruralni razvoj.

b) Vladavina prava

Vladavina prava temeljna je vrijednost na kojoj je osnovana EU. Europska unija osnovana je kako bi štitila vrijednosti, kao što je vladavina prava, od svojih početaka do posljednjih poglavlja proširenja. Vladavina prava i dalje je prioritet EU-a i **u središtu je procesa pristupanja** kao ključni stup političkih kriterija iz Kopenhagena. Zemlje koje se žele pridružiti Uniji moraju u ranoj fazi uspostaviti i promicati od funkcioniranje ključnih institucija za zaštitu vladavine prava. Vladavinom prava pruža se potpora poslovnom okruženju jer se gospodarskim subjektima daje sigurnost te se potiču ulaganja, zapošljavanje i rast. Borba protiv organiziranog kriminala i korupcije od temeljne je važnosti za borbu protiv infiltracije kriminala u političke, pravosudne i gospodarske sustave. U većini država kandidatkinja za pristupanje postoji potreba za uključivim, transparentnim i ambicioznim pravosudnim reformama u cilju osiguranja neovisnih, nepristranih, učinkovitih i odgovornih pravosudnih sustava. Posebnu pozornost valja posvetiti imenovanju sudaca, ocjenjivanju njihovog rada i stegovnim postupcima za suce. Potrebno je uspostaviti i jače okvire za borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala, koji još uvijek predstavljaju veliki problem u mnogim državama kandidatkinjama za pristupanje. Potrebno je uložiti napore u osiguranje uspješnog ostvarivanja rezultata u tom području na temelju učinkovitih, djelotvornih i nepristranih istraga, kaznenog progona i sudskih presuda u predmetima na svim razinama, uključujući korupciju na visokoj razini.

Procesom **liberalizacije viznog režima** zemljama zapadnog Balkana dan je poticaj da poduzmu značajne korake u cilju provedbe reformi u onim vidovima koji su usko povezani s procesom liberalizacije viza. Tim se reformama učvrstilo unutarne upravljanje. Države moraju pojačati napore kako bi konsolidirale te reforme i provele mjere za sprječavanje zlouporabe liberaliziranog viznog režima u skladu s navodima i preporukama Komisije u

izvješćima o praćenju nakon provedbe procesa liberalizacije. Komisija će do kraja 2013. predstaviti četvrto takvo izvješće. O pitanjima migracija i upravljanja granicama raspravljat će se na prikladnim forumima, kao što je okvir SSP-a te u poglavlju o pravdi, slobodi i sigurnosti.

U tijeku je provedba **novog pristupa pregovorima o pristupanju** u područjima pravosuđa i temeljnih prava i pravde, slobode i sigurnosti. Na temelju naučenih lekcija, novim se pristupom uvodi potreba za dobrim rezultatima u provedbi reformi odlučениh za vrijeme procesa. Bavljenje tim pitanjima u ranoj fazi pregovora daje državama kandidatkinjama za pristupanje dovoljno vremena da osiguraju ukorijenjenost i neponištivost reformi. Novi se pristup sada primjenjuje u pregovorima s *Crnom Gorom*, koja je pripremila sveobuhvatne akcijske planove kao osnovu za otvaranje pregovora o tim poglavljima. Nakon poziva Europskog vijeća u lipnju 2013., novi je pristup potpuno integriran u okvir za pregovore sa *Srbijom* i u tijeku je postupak analitičkog pregleda usklađenosti zakonodavstva u poglavljima 23 i 24.

Vladavina prava ključna je tema u **odnosima EU-a s drugim državama kandidatkinjama za pristupanje**. U okviru razgovora o pristupanju na visokoj razini između Komisije i *bivše jugoslavenske Republike Makedonije* i dalje se raspravlja o pitanjima vladavine prava. Niz ključnih prioriteta iz Mišljenja Komisije iz 2010. u kojem se navode uvjeti za otvaranje pregovora o pristupanju s *Albanijom* odnosi se na vladavinu prava. Komisija podržava pravosudnu reformu putem svog Strukturiranog dijaloga o pravosuđu s *Bosnom i Hercegovinom* i vodi Strukturirani dijalog o vladavini prava s *Kosovom*, s naglaskom na borbi protiv organiziranog kriminala i korupcije i reformi pravosuđa. Vladavina prava prioritet je pozitivnog programa s Turskom.

Kako bi podržala rješavanje navedenih izazova, Komisija će:

- primijeniti novi pristup poglavljima pravosuđa i temeljnih prava i pravde, slobode i sigurnosti s *Crnom Gorom* i *Srbijom* i nastaviti stavljati vladavinu prava na prvo mjesto kroz ciljane razgovore s drugim državama kandidatkinjama za pristupanje.
- osigurati koordinaciju s mjerodavnim europskim agencijama (posebno Europolom i Frontexom) i poticati pojačanju suradnju između tih agencija i država kandidatkinja za pristupanje, uključujući sklapanje operativnih sporazuma s Europolom.
- pružiti jaču potporu, putem IPA-e II, reformama u području vladavine prava na nacionalnoj i regionalnoj razini u cilju ugrađivanja reformi u ta ključna područja i osiguranja učinkovite razmjene najbolje prakse u uspješnom suzbijanju organiziranog kriminala i korupcije.

U razdoblju od 2007. - 2013., pruženo je više od 800 milijuna EUR pretpristupne pomoći za unaprjeđenje sektora pravosuđa, neovisnosti sudstva, borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala te upravljanje granicama i sigurnost. **Putem IPA-e II** razvijat će se sektorske strategije s posebnim naglaskom na razvoj neovisnog, učinkovitog i stručnog sudstva i podržavanje razvoja snažnog okvira na nacionalnoj i regionalnoj razini te učinkovitosti u provedbi borbe protiv organiziranog kriminala i korupcije. Time su obuhvaćene preventivne mjere i osiguravanje učinkovitih pravnih i istražnih alata za pravosudna tijela, u prvom redu sposobnost provedbe financijskih istraga.

c) Funkcioniranje institucija koje jamče demokraciju

Prema političkim kriterijima iz Kopenhagena, države kandidatkinje moraju ostvariti stabilnost institucija koje jamče demokraciju. Od ključne je važnosti odgovarajuće funkcioniranje institucija, uključujući nacionalnih parlamenata, vlade i državne uprave. U većini država kandidatkinja za pristupanje prioritet mora biti ostvarenje transparentnosti, odgovornosti i učinkovitosti institucija i javne uprave, uključujući stavljanje većeg naglaska na potrebe

građana i poduzeća. Potrebno je više raditi na jačanju participativne demokracije i uspostavi nacionalnih platformi za reforme povezane s EU-om kojima se ostvaruje konsenzus među strankama i širim društvom za potporu provedbi potrebnih velikih reformi. Zemlje moraju pronaći odgovarajuću ravnotežu između **središnje, regionalne i lokalne vlasti** koja će omogućiti najbolju provedbu reformi i pružanje usluga građanima. Od velike je važnosti i uloga regionalnih i lokalnih vlasti u procesu usklađivanja s EU-om i eventualne primjene pravila EU-a.

U nekoliko država kandidatkinja za pristupanje demokratske institucije još su nestabilne. Nedostaje kultura postizanja konsenzusa, a uloga **nacionalnih parlamenata** nedovoljno je razvijena. Demokracija je više od provedbe slobodnih i pravednih izbora. Radi se o snažnim, odgovornim institucijama i participativnim postupcima u čijem se središtu nalaze nacionalni parlamenti. Parlamentarni nadzor često umanjuje pretjerana uporaba hitnih postupaka za donošenje zakona, slabi sustavi i postupci parlamentarnih odbora te nedovoljno savjetovanje sa dionicima, uz minimalan doprinos stručnjaka.

Izbori se često promatraju samo kao prilika za ostvarivanje političke kontrole u državnim institucijama izvan uobičajenog legitimnog prenošenja političke vlasti uslijed promjene uprave. U mnogim slučajevima čak i niski položaji u državnoj upravi postaju politička radna mjesta. Time se ugrožava sposobnost i odgovornost uprava. **Reforma javne uprave** od ključne je važnosti, uključujući povećanje stručnosti i depolitizaciju državne uprave. Važno je ugraditi načela napredovanja na temelju zasluga, suzbiti korupciju i osigurati odgovarajuće upravne postupke, uključujući u odnosu na ljudske potencijale.

Civilno društvo i građani, posebno mladi ljudi, često su marginalizirani u svakodnevnoj politici. Potrebno je dalje poticati razgovore između donositelja odluka i dionika. Osnaženo civilno društvo važan je sastavni dio demokratskog sustava. Ono pomaže u jačanju političke odgovornosti i društvene kohezije produbljujući razumijevanje i uključivost reformi povezanih s pristupanjem i podržavajući pomirenje u društvima podijeljenim zbog sukoba. U nekim je slučajevima potrebno razviti poticajno okruženje u kojem će postojati bolji uvjeti za politički dijalog i nestranački doprinos postupku donošenja odluka, uz potporu kvalitetnih statističkih podataka koje dostavljaju neovisna nacionalna statistička tijela. Potrebno je osigurati neovisnost i učinkovitost važnih tijela kao što su **ombudsman i državna revizijska tijela**, a njihove preporuke treba sukladno primjenjivati.

Kako bi podržala rješavanje navedenih izazova, Komisija će:

- intenzivnije surađivati s međunarodnim organizacijama kao što je Vijeće Europe, OEES/ODIHR i OECD (SIGMA) na poticanju izborne i parlamentarne reforme; nastaviti promicati međuparlamentarnu suradnju između nacionalnih parlamenata u regiji i parlamenata u državama članicama te u Europskom parlamentu.
- dati veći prioritet reformi javne uprave u postupku pristupanja, s posebnim naglaskom na transparentnost i procese depolitizacije i zapošljavanja na temelju zaliha.
- povećati naglasak na civilno društvo, uključujući izgradnju kapaciteta i stvaranje poticajnog okruženja za njegov razvoj te veću uključenost dionika u reformama, uključujući kroz veću transparentnost državnog djelovanja i potrošnje;
- promicati široku suradnju u procesu pristupanja na temelju pozitivnog primjera Crne Gore te poticati maksimalnu transparentnost u postupanju s mjerodavnim dokumentima.

U razdoblju od 2007. - 2013., pruženo je više od 30 milijuna EUR pretpristupne pomoći za jačanje, između ostalog, nacionalnih parlamenata, pravobranitelja i nacionalnih revizijskih tijela. U istom su razdoblju organizacije civilnog društva dobile oko 190 milijuna potpore iz IPA-e te više od 35 milijuna EUR iz Europskog instrumenta za demokraciju i ljudska prava

(EIDHR). **Putem IPA-e II**, Komisija će pružiti potporu jačanju demokratskih institucija, dobrom upravljanju, te pravobraniteljstvu i reformi javne uprave, kao i twinning projektima u navedenim područjima. Komisija će, nadalje, istražiti mogućnosti osnaživanja i davanja potpore sljedećoj generaciji zakonodavaca, državnim dužnosnicima i vođama, uključujući putem ciljanih programa posjeta i mogućeg programa stipendija za studiranje u EU-u. Komisija će nastaviti pružati potporu izgradnji kapaciteta civilnog društva, uključujući putem Programa za civilno društvo te će, u okviru strateškog programiranja IPA-e II, dati veću ulogu civilnom društvu.

d) Temeljna prava

Građanska, politička, društvena i gospodarska prava te prava pripadnika nacionalnih manjina važna su pitanja u većini država kandidatkinja za pristupanje. Temeljna prava zajamčena su u zakonima država kandidatkinja za pristupanje, ali u mnogim se slučajevima u praksi ne poštuju. Potrebno je više raditi na poboljšanju položaja žena i osiguranju ravnopravnosti spolova, provedbi prava djece i pružanju potpore osobama s invaliditetom.

U nekoliko država kandidatkinja za pristupanje, sloboda govora velik je problem. Nacionalne manjine, posebno Romi, suočeni su s mnogim poteškoćama unatoč postojanju pravnih okvira kojima se podržavaju njihova prava. Važno je uspostaviti dosljedan okvir za borbu protiv određenih oblika i izražavanja rasizma i ksenofobije u područjima kao što su audiovizualni mediji, sport, politika, obrazovanje i internet. Vrlo je raširena i diskriminacija na osnovi spolne orijentacije. Te su ranjive skupine suočene s neprijateljstvom u društvu koje može prerasti u govor mržnje, nasilje i zastrašivanje.

U ovogodišnjoj Komunikaciji Komisija poseban naglasak stavlja na slobodu govora, situaciju Roma i stajalište osoba koje pripadaju skupini LGBTI. Komisija na pitanjima tih temeljnih prava surađuje s mjerodavnim međunarodnim i regionalnim organizacijama, posebno s Vijećem Europe i OEES-om. Komisija predlaže da zemlje kandidatkinje sudjeluju kao promatrači u Agenciji za temeljna prava EU-a u kako bi se podržali njihovi naporu za osiguranje potpunog poštovanja temeljnih prava.

- Sloboda izražavanja

Komisija u procesu pristupanja EU-u i u okviru svoje financijske i tehničke potpore daje prioritet slobodi izražavanja i medijima. Komisija je u srpnju 2013. , u suradnji s Europskim parlamentom, organizirala konferenciju **Speak-Up!2** na kojoj su se okupile stotine dionika iz medija, civilnog društva i nacionalnih vlasti.

Države kandidatkinje za pristupanje u većini slučajeva imaju pluralističko medijsko okruženje. Međutim, na konferenciji Speak-Up!2 potvrđeno je da se potrebno hitno pozabaviti nizom važnih izazova. Slučajevi **nasilja prema novinarima i zastrašivanja novinara** i dalje predstavljaju veliki problem koji dovodi do samocenzuriranja. Nadležna tijela moraju pojačati napore koje ulažu u istraživanje novih i postojećih slučajeva i osigurati primjenu odvraćajućih sankcija protiv počinitelja. Dekriminaliziranjem **klevete** ostvaren je velik napredak prema zaštiti slobodnog i kritičkog novinarstva u jugoistočnoj Europi. Međutim, progoni novinara nastavljaju se. Potrebno je razviti i osposobiti sudstvo koje će sprječavati zlouporabu državnih ovlasti.

Politički utjecaj na slobodu medija i dalje predstavlja velik problem. Potrebno je uložiti veće napore u osiguranje političke i financijske neovisnosti **javnih nakladnika** na zapadnom Balkanu. To se najbolje može osigurati održivim financiranjem i transparentnim pravilima za imenovanje članova odbora te snažnom nacionalnom opredijeljenosti za potrebne reforme. U većini država kandidatkinja za pristupanje, **regulatorne agencije** ne funkcioniraju na zadovoljavajući način. Nadalje, ne postoji funkcionalna **samoregulacija medija** i mediji moraju više raditi na unaprjeđenju unutarnjeg upravljanja. Postoji potreba riješiti problem

neformalnog gospodarskog pritiska na medije, uključujući putem **transparentnosti vlasništva nad medijima**, sprječavanjem pretjerane koncentriranosti i transparentnim pravilima o nabavi državnog oglašavanja u medijima. Zakon o radu mora se ispravno primjenjivati u medijima.

Kako bi podržala rješavanje navedenih izazova, Komisija će:

- promicati slobodu izražavanja i medija i isticati njihovu važnost za članstvo u EU-u putem redovitih političkih razgovora s državama kandidatkinjama za pristupanje.
- osigurati da sloboda izražavanja i medija uvijek imaju prioritet u poglavlju 23. pravosuđe i temeljna prava i poglavlju 10. informacijsko društvo i mediji.
- dodijeliti nagradu za izvrsnost u istraživačkom novinarstvu počevši od 2014.

U razdoblju između 2007. - 2013., zemljama je pruženo više od 27 milijuna EUR pretprijetne pomoći za rješavanje problema u vezi sa slobodom izražavanja. **Putem IPA-e II**, Komisija će razvijati dugoročnu viziju financijske pomoći EU-a u području slobode izražavanja radeći zajedno s ključnim partnerima (npr. Vijeće Europe, OESS, OECD).

- **Romi**

U Europi ima između 10 i 12 milijuna Roma od kojih su oko 4 milijuna u Turskoj i 1 milijun na zapadnom Balkanu. **Situacija većine romskih zajednica uzrok je velike zabrinutosti** u cijeloj Europi. Romi su često žrtve rasizma, diskriminacije i društvene isključenosti i žive u dubokom siromaštvu bez pristupa odgovarajućoj zdravstvenoj njezi, obrazovanju i osposobljavanju, stanovanju i zapošljavanju. Zbog teških uvjeta u kojima žive, velik broj napušta regiju i traži azil u nizu drugih država EU-a. Većina tih zahtjeva za azil ne bude pozitivno riješena. Takva situacija nije održiva.

Od 2011. godine na razini EU-a uspostavljen je okvir za Nacionalne strategije za integraciju Roma. S naglaskom na smanjenju siromaštva, socijalne isključenosti i diskriminacije Roma, ciljevi i načela ovog okvira jednako su važni za države kandidatkinje za pristupanje u kojima treba puno više raditi na olakšavanju društvenog i gospodarskog uključivanja Roma i na osiguranju prikladne provedbe, praćenja i nadzora **nacionalnih strategija za Rome**. Uključenost Roma postala je nacionalni prioritet, ne samo u strateškim dokumentima već i kao dio stvarnog proširenja na terenu, uključujući mjere za povećanje pristupa **obrazovanju**, poticanje **zapošljavanja** i poboljšanje **zdravstvenih** i **stambenih** uvjeta, posebno u cilju osiguranja pristupa komunalnim uslugama, kao što su voda i električna energija. Potrebno se pozabaviti pitanjem **građanskih isprava** i registracije Roma.

Uključenost Roma i dalje je ključni cilj i ako ne budu poduzete snažnije mjere, predstavljat će sve veći politički izazov. Potreban je koordinirani pristup utemeljen na snažnoj **političkoj volji** na svim razinama, posebno od **općinskih vlasti** i nacionalnih vlada u predmetnim zemljama te promjena načina razmišljanja većine stanovništva. **Vode Roma** isto moraju odigrati svoju ulogu promicanjem veće stope prijavljivanja, osiguravanjem sudjelovanja u obaveznom obrazovanju i ograničavanjem protoka tražitelja azila. Lokalne vlasti moraju biti voljne provoditi mjere kojima se osigurati pohađanje škole i ukloniti otpor većine populacija prema zajedničkom obrazovanju, uključujući povezivanjem isplata naknada za socijalnu potporu s pohađanjem škole.

Komisija usko surađuje sa svakom od država kandidatkinja za pristupanje u cilju preispitivanja napretka u provedbi ključnih obveza koje su preuzete za promicanje daljnje uključenosti zajednice Roma. Potrebno je pojačati usklađenost potpore Romima u državama kandidatkinjama za pristupanje s aktivnostima na razini EU-a.

Kako bi podržala rješavanje navedenih izazova, Komisija će:

- podržati i poticati sastanke na nacionalnoj razini kao nastavak seminara iz 2011., uz strogo praćenje provedbe operativnih zaključaka putem nadzornih odbora na državnoj razini.
- povećati i bolje usmjeriti sredstva IPA-e putem financiranja „programa“ za Rome kojim će se financirati mjere dogovorene na nacionalnim seminarima, uz bolju koordinaciju s međunarodnim organizacijama.
- održati konferenciju o Romima u Bruxellesu u 2014. o daljnjim koracima, uključujući dodjelu nagrada NVO-ima za inovativne i uspješne projekte za uključivanje Roma.

U razdoblju od 2007. - 2013., više od 100 milijuna EUR pretprijetne pomoći dodijeljeno je za potporu društvenoj uključenosti i integraciji Roma u državama kandidatkinjama za pristupanje, uključujući stanovanje. **Putem IPA-e II**, Komisija će bolje usmjeriti sredstva i jačati stratešku suradnju s vanjskim dionicima, utvrđivanjem najbolje prakse i daljnjom izgradnjom na temelju te prakse. Prioritet će imati projekti s izravnim učinkom na živote pojedinih Roma, s posebnim naglaskom na obrazovanje i društvenu uključenost.

- Lezbijke, homoseksualci, biseksualci, transseksualci i interseksualci (LGBTI)

Homofobija, diskriminacija i zločini mržnje na temelju seksualne orijentacije i rodnog identiteta još uvijek su raširene pojave na zapadnom Balkanu i u Turskoj. To je dijelom posljedica nepotpunih zakonodavnih okvira, ali i nedosljedne provedbe zakonskih odredbi. Povreda prava uključuje diskriminaciju u područjima kao što su zapošljavanje i obrazovanje, neuspjeh određenih tijela da provode slobodu govora i okupljanja, govor mržnje, zastrašivanje i fizičko nasilje, uključujući ubojstva.

U srpnju 2013., EU je donijela smjernice za promicanje svih ljudskih prava LGBTI-ja kao osnovu za vanjsko djelovanje EU-a u tom području. Uspješna strategija u ovom području u državama kandidatkinjama za pristupanje zahtjeva snažnu političku opredijeljenost vlada, lokalnih vlasti i pravosudnih tijela te EU-a. Vlasti u državama kandidatkinjama za pristupanje igraju ključnu ulogu u donošenju promjena u odnosu cijelog društva prema osobama LGBTI, koji je često u najboljem slučaju ambivalentan, a u najgorem neprijateljski.

Postoji hitna potreba za proširenjem **zakonodavstva za borbu protiv diskriminacije** u Turskoj i bivšoj jugoslavenskoj Republici Makedoniji na seksualnu orijentaciju i rodni identitet. U većini zemalja još ne postoji **zakonodavstvo o zločinima iz mržnje**. Potrebno je osposobiti pravosudne stručnjake, pravobranitelja suce i medijske stručnjake u cilju podizanja svijesti o novom zakonodavstvu, **osiguranja ispravne provedbe** i kako bi se doprinijelo sve većem razumijevanju. Zemlje **ne smiju tolerirati govor mržnje, nasilje i zastrašivanje** i moraju hitno poduzeti korake za rješavanje slučajeva iz prošlosti i biti spremne spremno reagirati na nove slučajeve u budućnosti. Moraju se poduzeti mjere za **borbu protiv stereotipa i dezinformiranja**, uključujući u obrazovnom sustavu. Diskriminacija se ne smije opravdavati vjerskim ili kulturnim vrijednostima. Potrebno je štititi slobodu okupljanja i izražavanja, uključujući putem odgovarajućeg postupanja u slučaju parada ponosa, uključujući u Srbiji, gdje je, nažalost, ovogodišnja parada po treći put za redom zabranjena iz razloga sigurnosti.

Kako bi podržala rješavanje navedenih izazova, Komisija će:

- povećati političku potporu i vidljivost, između ostalog, osiguravanjem da se o tim pitanjima sustavno razgovara na odgovarajućim forumima s državama kandidatkinjama za pristupanje te u okviru pregovora o pristupanju, određujući jasnije prioritete politike i unaprjeđenjem nadzora i praćenja.

- organizirati konferenciju o LGBTI-u na visokoj razini u 2014. kako bi se dao pregled stanja i ostvarenog napretka, razmijenila najbolja praksa te donijeli operativni zaključci.
- poboljšati stratešku suradnju s vanjskim dionicima (međunarodnim organizacijama i civilnim društvom).

U razdoblju od 2007. - 2013., osigurano je više od 2,5 milijuna EUR za potporu pitanjima LGBTI-ja, putem IPA-e i EIDHR-a. **Putem IPA-e II**, Komisija će bolje usmjeriti financijska sredstva, između ostalog na osposobljavanje zaposlenika mjerodavnih javnih institucija, uključujući suce i policiju i na ciljane kapanje i druge inicijative (radionice, događanja) za podizanje svijesti i povećanje tolerancije. Komisija će svoju pomoć u tom području koordinirati s Vijećem Europe i OESS-om.

e) Rješavanje bilateralnih pitanja i prevladavanje naslijeđa prošlosti

Povijesnim sporazumom sklopljenim u travnju između Beograda i Prištine stvoreni su uvjeti za izgradnju zajedničke europske budućnosti obje strane. Njime se drugi bilateralni sporovi stavljaju pod novo svjetlo jer on pokazuje što se može postići ako postoji politička volja, hrabrost i potpora EU-a. Nakon brojnih sastanaka na visokoj razini uz potporu EU-a, Srbija i Kosovo dogovorile su 19. travnja „Prvi sporazum o načelima za normalizaciju odnosa“ koji je u svibnju nadopunjen sveobuhvatnim planom provedbe s jasnim rokom do kraja 2013. Time su otvorena vrata za donošenje odluke Europskog vijeća o početku pregovora o pristupanju sa Srbijom i da Vijeće odobri pregovaračke direktive za sklapanje SPP-a s Kosovom.

Napredak u **bilateralnim pitanjima** ostvaren je i drugdje u regiji te su poboljšani dobrosusjedski odnosi – što je bitan element procesa stabilizacije i pridruživanja. Srbija i Bosna i Hercegovina intenzivirale su kontakte, predsjednik Srbije već se javno ispričao za zločine počinjene u Bosni i Hercegovini, a i odnosi između Srbije i Hrvatske postali su konstruktivniji. Nastavili su se bilateralni i multilateralni kontakti između zemalja u regiji u osjetljivim područjima kao što su ratni zločini, povratak izbjeglica, organizirani kriminal i policijska suradnja. Potpisano je nekoliko sporazuma između tužiteljstava u vezi sa ratnim zločinima, uključujući između Bosne i Hercegovine i Hrvatske i Srbije. Rješavaju se pitanja prepreka izručivanju. Predstavnici predsjednika Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore, Srbije i Kosova sastali su se u rujnu kako bi po prvi puta razgovarali o statutu inicijative za istinu i pomirenje, RECOM. Dogovorili su se oko ciljeva i osnovne uloge ove inicijative. Regionalni projekt stanovanja u okviru Sarajevskog procesa provodi se u Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori.

Potrebno je učvrstiti ostvareni napredak. Mnogi bilateralni problemi ostaju neriješeni, uključujući u vezi s manjinama i pitanjima koja proizlaze iz raspada bivše Jugoslavije, kao što je označavanje granica. Odnosi su opterećeni bitno suprotnim stajalištima i problemima između različitih etničkih skupina. Politički i drugi vođe moraju pokazati više odgovornosti i zauzeti čvršći stav osuđujući govor mržnje i druge oblike izražavanja nesnošljivosti kada se ona pojavi. Potrebno je više raditi na kažnjavanju počinitelja ratnih zločina, rješavanju pitanja izbjeglica i raseljenih osoba i normalizaciji odnosa po pitanju manjina. Nije ostvaren dovoljan napredak u području nestalih osoba.

Sukobi između različitih etničkih skupina i oko položaja i dalje sprječavaju funkcioniranje institucija u tim zemljama, posebno u Bosni i Hercegovini, što otežava provedbu reformi. Problemi u vezi s etničkim skupinama mogu se uspješno riješiti kroz dijalog i kompromis, što je dokazano sporazumom između Srbije i Kosova i provedbom Okvirnog ugovora iz Ohrida u bivšoj jugoslavenskoj Republici Makedoniji.

Neriješena bilateralna pitanja imaju negativan učinak na proces pristupanja. U duhu dobrosusjedskih odnosa, stranke moraju otvorena bilateralna pitanja riješiti čim prije moguće.

Potrebno je uložiti napore kako bi se izbjeglo unošenje velikih bilateralnih sporova u EU. Komisija potiče stranke da ulože napore u rješavanje neriješenih sporova u skladu s utvrđenim načelima i sredstvima, uključujući upućivanje pitanja Međunarodnom sudu pravde ili drugim postojećim ili *ad hoc* tijelima za rješavanje sporova. Slovenija i Hrvatska pokazale su da takav pristup može donijeti pozitivne rezultate. Bilateralna pitanja ne bi smjela kočiti proces pristupanja.

EU sada radi na ugrađivanju zahtjeva za normalizacijom odnosa između Beograda i Prištine u okvir pregovora o pristupanju sa Srbijom. U odnosu na bivšu jugoslavensku Republiku Makedoniju, od ključne je važnosti održavanje dobrosusjedskih odnosa, uključujući pregovore i pronalaženje uzajamno prihvatljivog rješenja problema s imenom, pod okriljem UN-a, koje je potrebno čim prije pronaći. Komisija je spremna dati nužne političke poticaje u potrazi za rješenjima te podržati povezane inicijative.

Pomirenje je od ključne važnosti za promicanje stabilnosti u regiji koja je nedavno doživjela rat. Zemlje regije, države članice i EU moraju više raditi na stvaranju okruženja u jugoistočnoj Europi koje će dovesti do prevladavanja nasljeđa prošlosti te time umanjiti rizik od političkog iskorištavanja bilateralnih pitanja. Komisija ističe važnost hrvatske Deklaracije o promicanju europskih vrijednosti u jugoistočnoj Europi. Pohvalna je volja hrvatske da iskoristi svoj jedinstveni položaj kao prva država članica EU-a na koju su značajno utjecali sukobi iz 1990.-ih da pruži političku i tehničku potporu svojim susjedima na njihovom putu prema EU-u. Komisija je spremna posredovati u pružanju takve potpore, posebno putem programa Taix.

Regionalna suradnja nastavila se u okviru regionalnih foruma kao što su Zajednica za energiju, Europski zajednički zračni prostor, Srednjeeuropsko područje slobodne trgovine (CEFTA) i Regionalna škola za javnu upravu. Regionalno vijeće za suradnju dalje razvija svoju ulogu kao platforma za promicanje pitanja važnih za cijelu regiju i njezine perspektive EU-a čime se regionalna suradnja dalje ugrađuje u političke programe tih zemalja. Prijedlog Crne Gore o osnivanju skupine od šest zemalja zapadnog Balkana (Albanije, Bosne i Hercegovine, bivše jugoslavenske Republike Makedonije, Kosova, Crne Gore i Srbije) konstruktivna je inicijativa koja se oslanja na pozitivna iskustva Višegradske četvorke. Važno je da se te inicijative međusobno nadopunjuju i dodaju vrijednost postojećim sporazumima te da se njima upravlja na regionalnoj razini. Aktivna suradnja u okviru Dunavske strategije i buduće Jadransko-jonske makroregionalne strategije isto može podržati gospodarski i društveni razvoj i promicati integraciju EU-a.

Kako bi podržala rješavanje navedenih izazova, Komisija će:

- poticati razvoj mreže bilateralnih sporazuma među zemljama strankama Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju radi stvaranja okvira za intenzivniji politički dijalog o ključnim pitanjima.
- nastaviti nuditi političku potporu i pomoć svim uključenim zemljama da čim prije moguće pronađu rješenja za bilateralna pitanja i nastave aktivno podržavati napore na drugim forumima u cilju pronalaženja rješenja.

U razdoblju od 2007. - 2013., Komisija je osigurala značajna financijska sredstva za projekte i inicijative kojima se podržava pomirenje te za regionalnu i prekograničnu suradnju. **U okviru IPA-e II**, pomirenje će biti ključna tema i Komisija će nastaviti podržavati inicijative usmjerene na rješavanje problema nastalih kao posljedica rata (Sarajevski proces, mreža tužiteljstava za ratne zločine, postupak istine i pomirenja (RECOM)). Poticat će se i podržavati suradnja u područjima kao što su obrazovanje, znanost, kultura, mediji, mladi i sport. Komisija će nastaviti podržavati regionalne inicijative, kao što je Vijeće za regionalnu

suradnju i Regionalna škola za javnu upravu. Bit će važno osigurati dosljednost i usklađivanje sredstava između državnih i regionalnih programa i mjerodavnih makroregionalnih strategija.

III. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Na temelju gore prikazane analize i rezultata posebnih ocjenjivanja pojedinih zemalja navedenih u zaključcima o zemljama koji se nalaze u prilogu, Komisija daje sljedeće **zaključke i preporuke**:

I.

1. **Prije dvadeset godina** zapadni Balkan bio je rastrgan sukobima. Istovremeno je Europska unija dogovorila **Kriterije iz Kopenhagena** za pristupanje budućih država članica EU-u. Deset godina kasnije, na **Sastanku na vrhu u Solunu 2003.**, EU je svim državama zapadnog Balkana dala **jasnu perspektivu članstva u EU-u** uz uvjet ispunjenja nužnih kriterija, posebno onih iz Procesa stabilizacije i pridruživanja (PSP).

Hrvatska je zadovoljila te uvjete i EU je u srpnju 2013. pozdravila **Hrvatsku kao 28. državu članicu**. Pristupanje Hrvatske primjer je transformacijske moći i stabilizacijskog učinka procesa proširenja. Povijesni sporazum postignut između **Srbije i Kosova** u travnju dodatni je dokaz moći koju ima perspektiva članstva u EU-u i njezine uloge u liječenju dubokih rana povijesti.

Kriteriji iz Kopenhagena danas u jednako važni jer su odraz **temeljnih vrijednosti** na kojima je utemeljen EU: demokracija, vladavina prava, poštovanje ljudskih prava. **Ekonomski izazovi s kojima se suočava** pokazuju važnost gospodarskih kriterija i potrebe za daljnjom konsolidacijom gospodarske i financijske stabilnosti i poticanja rasta i konkurentnosti u državama kandidatkinjama za pristupanje.

2. **Proces pristupanja** danas je stroži i opsežniji nego u prošlosti je odražava razvoj politika EU-a i lekcija naučenih iz prethodnih proširenja. Proces se temelji na **strogim, ali pravednim uvjetima** i napretku prema članstvu koji ovisi o koracima koje svaka zemlja poduzima da ispuni **utvrđene kriterije**. To je od ključne važnosti za **vjerodostojnosti** politike proširenja i poticanje država kandidatkinja za pristupanje da provode dalekosežne reforme. Ključna lekcija iz prošlosti jest da se prvo treba usredotočiti na **temelje**.
3. Proces proširenja sada se temelji na **vladavini prava**. Novi pristup, koji je Vijeće prihvatilo u prosincu 2011., zahtijeva od država da se na samom početku pregovora o pristupanju pozabave problemima kao što su pravosudna reforma i borba protiv organiziranog kriminala i korupcije. Time se najbolje iskorištava vrijeme koje države imaju na raspolaganju da dokažu uspješnu provedbu reformi, čime se osigurava duboka ukorijenjenost reformi i njihova neponištivost. Ova novi pristup ključni je element okvira za pregovore s Crnom Gorom i utjecat će na naš rad s drugim državama kandidatkinjama za pristupanje. Proces liberalizacije viznog režima donio je građanima zapadnog Balkana značajne prednosti i potiče te zemlje na provedbu reformi u područjima vladavine prava i granične kontrole i migracija. Zemlje moraju pojačati napore u cilju konsolidacije reformi i provedbe mjera za sprječavanje zlouporabe liberaliziranog viznog režima.
4. Globalna gospodarska kriza naglasila je potrebu svih zemalja da ojačaju svoje **gospodarsko upravljanje**. Niti jedna od zemalja zapadnog Balkana nije djelotvorno tržišno gospodarstvo. U svima postoji velika stopa nezaposlenosti, posebno među mladim ljudima. Te zemlje moraju intenzivirati reforme kako bi ostvarile održiv rast i savladale sve izazove koji su nužni za ispunjenje gospodarskih kriterija i poboljšanje

konkurentnosti. Komisija je propisala niz prijedloga za ostvarenje tog cilja, uključujući uvođenje nacionalnih strategije za gospodarsku reformu i akcijskih planova za upravljanje javnim financijama. Komisija će raditi s velikim međunarodnim financijskim institucijama kako bi pružila potporu reformama koje će pomoći u ispunjenju gospodarskih ciljeva. Okvirom za ulaganja za zapadni Balkan nastaviti će se pružati potpora ulaganjima kojima se potiče zapošljavanje i rast. Od ključne je važnosti stvaranje okruženja koje vodi do privlačenja stranih ulaganja.

5. Događanja u nekoliko država kandidatkinja za pristupanje pokazala su važnost **jačanja demokratskih institucija** i osiguranja bolje uključivosti demokratskih procesa. Komisija potiče i podržavat će putem financijske pomoći snažniju ulogu civilnog društva i platformi različitih stranaka za integraciju u EU. Komisija će promicati i izborne i parlamentarne reforme te reforme javne uprave u bliskoj suradnji s drugim međunarodnim organizacijama u tom području.
6. Europska unija zasniva se na zajedničkim vrijednostima i načelima, uključujući poštovanje **temeljnih prava**. Sve zemlje zapadnog Balkana i Turska moraju poduzeti daljnje reforme kako bi osigurale poštovanje načela slobode izražavanja i zaštitu prava manjina u praksi, uključujući Roma. Potrebne su čvršće mjere za zaštitu drugih **ranjivih skupina** od diskriminacije, posebno na osnovi seksualne orijentacije. Komisija će tim pitanjima dati veći prioritet u procesu pristupanja, uključujući bolje ciljano financiranje IPA-e i veću potporu uključenosti Roma kroz program za Rome.
7. **Regionalna suradnja i dobrosusjedski odnosi** ključni su elementi procesa stabilizacije i pridruživanja. Problemi povezani s prošlim sukobima, uključujući ratne zločine i povrat izbjeglica, te postupanje prema manjinama i osiguranje ravnopravnosti svih građana, i dalje su najveći izazovi stabilnosti na zapadnom Balkanu i potrebno ih je u potpunosti riješiti. U tu svrhu, Komisija će nastaviti podržavati inicijative koje imaju za cilj prevladati nasljeđe prošlosti. Potrebno je dalje jačati regionalnu suradnju kako bi ona bila uključiva i kako bi se njome upravljalo na regionalnoj razini. Komisija podržava aktivnosti Procesu suradnje u jugoistočnoj Europi (SEEC) i Regionalnog vijeća za suradnju, uključujući Regionalnu strategiju do 2020.
8. Potrebno je uložiti dodatne napore u rješavanje **bilateralnih sporova** među državama kandidatkinjama za pristupanje i s postojećim državama članicama. Predmetne stranke moraju riješiti bilateralna pitanja čim prije moguće i ne usporavati proces pristupanja. Komisija potiče stranke da ulože sve napore u rješavanje preostalih sporova u skladu s uspostavljenim načelima i sredstvima. Kontekst pregovora o pristupanju može služiti kao politički poticaj za rješavanje sporova. Komisija će nastaviti nuditi političku potporu i pomoć svim uključenim zemljama da čim prije moguće pronađu rješenja za bilateralna pitanja i nastave aktivno podržavati napore na drugim forumima u cilju pronalaženja rješenja. Komisija će poticati razvoj mreže bilateralnih sporazuma među zemljama strankama Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju radi stvaranja okvira za intenzivniji politički dijalog o ključnim pitanjima.
9. U 2014. godini bit će pokrenut drugi **Instrument za pretpristupnu pomoć** za razdoblje do 2020. EU će putem IPA-e II nastaviti pružati značajnu potporu državama kandidatkinjama za pristupanje u njihovim pripremama za pristupanje te će podržavati regionalnu i prekograničnu suradnju. Naglasak će biti na područjima od zajedničkog interesa s manje prioriteta i s većim projektima. Ključni problemi s kojima se te zemlje suočavaju rješavat će se na strateški i dosljedniji način s inovacijama koje uključuju sektorski pristup, poticaje za ostvarivanje boljih rezultata, veću proračunsku potporu i veći naglasak na ostvarivanju mjerljivih rezultata. Kako bi pomogla u zadovoljavanju

potreba za velikim ulaganjima i poticala rast i zapošljavanje, Komisija će jačati suradnju s međunarodnim financijskim institucijama kako bi fondovi IPA-e mogli iskoristiti privatni kapital putem inovativnih financijskih instrumenata.

10. Politika proširenja ovisi o potpori građana EU-a. Istovremeno je od ključne važnosti da države članice, zajedno s institucijama EU-a, vode informiranu raspravu o političkom, gospodarskom i društvenom učinku politike proširenja. One imaju važnu ulogu građanima davati informacije o politici proširenja i pritom ih upoznati s njenim prednostima, uključujući veliki doprinosu miru, sigurnosti i prosperitetu, i odgovoriti na sva njihova pitanja.

II.

11. **Crna Gora** Početak pregovora o pristupanju prošle godine označio je otvaranje novog poglavlja na putu Crne Gore prema Europskoj uniji. Duboke i dugotrajne političke reforme koje su nužne za provedbu novog pristupa poglavlju 23. o pravosuđu i temeljnim pravima i poglavlja 24. o pravdi, slobodi i sigurnosti zahtijevat će snažnu političku volju i povećanu administrativnu sposobnost. Postupak pristupanja mora biti uključiv, uz snažnu uključenost civilnog društva. Crna Gora donijela je detaljne akcijske planove u kojima je predviđen sveobuhvatan program reformi za jačanje vladavine prava. Provedba tih planova i napredak u ostvarivanju privremenih mjerila za ta poglavlja odredit će sveukupnu brzinu pregovora o pristupanju. U tom smislu, važno je provesti izmjene Ustava iz srpnja kojima se jača neovisnost sudstva i ostvaruje daljnji napredak u odnosu na borbu protiv organiziranog kriminala i korupcije, uključujući na visokoj razini.

Reforma javne uprave predstavlja prioritet kojim će se u Crnoj Gori osigurati sposobnost provedbe pravne stečevine, rješavanja problema politizacije i povećanja transparentnosti i stručnosti u državnoj službi. Događaji u posljednjih par mjeseci, posebno navodna uporaba javnih sredstava u političke svrhe stranaka, istaknuli su važnost jačanja povjerenja građana u javne institucije. U tom je kontekstu važno osigurati detaljnu i brzu provedbu istraga i poduzimanje odgovarajućih postupaka. Potrebno je i nastaviti s radom parlamentarne skupine o izbornom postupku. Treba jačati slobodu izražavanja, uključujući istraživanjem svih slučajeva nasilja i prijetnji protiv novinara te počinitelje privesti pravdi. U gospodarstvu je najvažnije unaprijediti poslovno okruženje i riješiti problem velike nezaposlenosti. Sada je prioritet restrukturiranje proizvođača aluminija KAP.

12. **Srbija** Godina 2013. bila je povijesna godina za Srbiju na njezinom putu prema Europskoj uniji. Odluka Europskog vijeća iz lipnja o otvaranju pristupnih pregovora predstavlja početak važne nove faze u odnosima Srbije s Europskom unijom. Ona predstavlja priznanje ostvarenog napretka u provedbi ključnih reformi te napora koje je Srbija uložila u normalizaciju odnosa s Kosovom. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju stupio je na snagu u rujnu.

Srbija je aktivno i konstruktivno radila na vidljivom i održivom unaprjeđenju odnosa s Kosovom. U travnju je uključenost Srbije u dijalog uz posredovanje EU-a dovela do povijesnog „Prvog sporazuma o načelima za normalizaciju odnosa“ s Kosovom (Prvi sporazum), koji je u svibnju nadopunjen planom provedbe. Provedba se nastavila i već je dovela do niza trajnih promjena na terenu. Stranke su postigle i sporazum o energiji i telekomunikacijama. Srbija mora ostati potpuno opredijeljena za nastavak normalizacije odnosa s Kosovom i provedbu svih sporazuma postignutih tijekom razgovora.

Komisija je započela analitički pregled zakonodavstva u rujnu i s nestrpljenjem očekuje prvu međuvladinu konferenciju o pristupanju Srbije najkasnije do siječnja 2014. , kada će Vijeće donijeti okvir za pregovore. U ovoj će novoj zahtjevnoj fazi Srbija morati posebnu pozornost posvetiti ključnim područjima vladavine prava, posebno provedbi reforme pravosuđa, borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala, reformi javne uprave, neovisnosti ključnih institucija, slobodi medija, borbi protiv diskriminacije i zaštiti manjina. Strategija za Rome mora se proaktivno provoditi. Srbija mora nastaviti unaprjeđivati poslovno okruženje i razvijati konkurentan poslovni sektor. Od ključne je važnosti i smanjiti stopu nezaposlenosti. Srbija planira nadograđivati odnose na temelju pozitivnog doprinosa regionalnoj suradnji u posljednjih godinu dana, što je uključivalo više kontakata sa susjednim zemljama na visokoj razini.

13. **Bivša jugoslavenska Republika Makedonija** Politička kriza koja je uslijedila nakon događanja u parlamentu krajem prošle godine otkrila je da postoje velike podjele među političkim strankama koje utječu na rad parlamenta i pokazala potrebu za konstruktivnom politikom u nacionalnom interesu. Od ključne je važnosti nastavak provedbe političkog sporazuma od 1. srpnja. Program EU-a i dalje je strateški prioritet u zemlji. Dijalog na visokoj razini o procesu pristupanja donio je napredak u većini prioritetnih područja, uključujući rješavanje zaostalih predmeta na sudovima i napredak u borbi protiv korupcije. Zemlja je već ostvarila visok stupanj usklađenosti s obzirom na to u kojoj se fazi procesa pristupanja trenutno nalazi i ostvarila je velik napredak u odnosu na sposobnost preuzimanja obveza koje proizlaze iz članstva.

Prioritet reforme za nadolazeću godinu trebala bi biti učinkovita provedba i primjena postojećeg zakonodavnog okvira i okvira politika. Posebnu je pozornost potrebno posvetiti vladavini prava, uključujući neovisnosti sudstva i ostvarivanje daljnjih rezultata u borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala. Pitanje slobode izražavanja i medija i dalje je izvor zabrinutosti. Potrebno je završiti preispitivanje *Ohridskog okvirnog sporazuma*, koji je posebno važan za odnose među različitim etničkim skupinama, te provesti njegove preporuke. Strategija za Rome mora se proaktivno provoditi. Treba izbjegavati nejasno razlikovanje između države i stranke, kako su istakli OEES/ODIHR u izbornom kontekstu. Potrebno je riješiti pitanje visoke stope nezaposlenosti i unaprijediti upravljanje javnim financijama.

Komisija smatra da napredak u ispunjavanju političkih kriterija i dalje zadovoljavajući i preporuča otvaranje pregovora o pristupanju. Od ključne je važnosti napredovati u sljedeće, izazovnije faze procesa proširenja kako bi se učvrstile i poticale daljnje reforme i jačali odnosi među etničkim skupinama. Dijalog o pristupanju na visokoj razini koristan je alat koji će i dalje stavljati naglasak na ključna pitanja, uključujući dobrosusjedske odnose, ali ne može zamijeniti pregovore o pristupanju.

Komisija je i dalje uvjerena da će odluka o otvaranju pregovora o pristupanju doprinijeti stvaranju uvjeta koji će dovesti do poboljšanja dobrosusjedskih odnosa općenito i, posebno, do pronalaska uzajamno prihvatljivog rješenja pitanja imena, koje Komisija smatra ključnim. Nakon gotovo dva desetljeća, potrebna je intenzivna politička opredijeljenost svih stranaka u procesu UN-a kako bi se postiglo rješenje, uz aktivnu uključenost međunarodne zajednice.

Ovo je peti puta da Komisija preporuča otvaranje pregovora o pristupanju s ovom zemljom. Vijeće do danas nije donijelo odluku. Nepostupanje u skladu s ovom preporukom donosi potencijalno ozbiljne izazove za bivšu jugoslavensku Republiku Makedoniju i EU. Time se dovodi u pitanje vjerodostojnost postupka proširenja, koja

se temelji na jasnim uvjetima i načelu zasluga. Manjak vjerodostojne perspektive članstva u EU-u ugrožava održivost reformi u zemlji.

Na poziv Europskog vijeća, Komisija ponavlja svoju namjeru bez odgode predstaviti prijedlog okvira za pregovore koji će uzeti u obzir potrebu rješavanja istog pitanja u ranoj fazi pregovora o pristupanju i provesti postupak analitičkog pregleda zakonodavstva EU-a počevši s poglavljima o pravosuđu i temeljnim pravima i pravdi, slobodi i sigurnosti. Komisija smatra da bi se započinjanjem analitičkog pregleda zakonodavstva i rasprava Vijeća o okviru za pristupanje stvorio nužni poticaj za pronalaženje usuglašenog i uzajamno prihvatljivog rješenja istog pitanja prije otvaranja pregovora o pristupanju. Primjenom novog pristupa poglavljima 23. i 24. na bivšu jugoslavensku Republiku Makedoniju osigurali bi se nužni alati za rješavanje ključnih pitanja za države članice te bi se doprinijelo održivosti reformi.

Prije desete godišnjice stupanja na snagu SSP-a u travnju 2004., Komisija po peti put poziva Vijeće da usvoji njezin prijedlog iz 2009. o prelasku u sljedeću fazu pristupanja, u skladu s mjerodavnim odredbama SSP-a u kojima se predviđa potpuno pristupanje nakon prijelaznog razdoblja od najviše deset godina.

14. **Albanija:** Komisija je prošlog listopada preporučila Vijeću da Albaniji dodijeli status države kandidatkinje pod uvjetom ispunjenja ključnih mjera u područjima reforme pravosuđa i javne uprave i revizije poslovnika parlamenta. U prosincu 2012., kako bi odlučilo o tome hoće li dodijeliti status kandidatkinje, Vijeće je pozvalo Komisiju da ga obavijesti čim bude ostvaren nužan napredak, uzimajući u obzir i daljnje aktivnosti Albanije u borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala, uključujući proaktivnim istragama i kaznenim progonom takvih slučajeva. U tom pogledu, Albanija je donijela preostale ključne mjere za pravosudnu reformu, reformu javne uprave i parlamentarnu reformu uz konsenzus svih stranaka. Međunarodna promatračka misija pod vodstvom OEES-a/ODIHR-a ocijenila je parlamentarne izbore iz lipnja konkurentnima uz aktivno sudjelovanje građana u kampanji i poštovanje temeljnih sloboda. U borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala Albanija je poduzela početne korake u cilju unaprjeđenja učinkovitosti istraga i kaznenog progona i jačanja suradnje između pravosudnih tijela. Povećao se broj presuda u predmetima korupcije i pranja novca te broj istraga trgovanja ljudima i krijumčarenja drogom. Uspješno su provedene sve preporuke Vijeća Europe o financiranju političkih stranaka i pravne odredbe o korupciji. Nova vlada u Albaniji snažno je opredijeljena za borbu protiv korupcije i u svom je programu dala prioritet tom pitanju.

Budući da je Albanija ostvarila potreban napredak, Komisija preporuča Vijeću da dodijeli Albaniji status države kandidatkinje uz napomenu da će Albanija nastaviti s borbom protiv organiziranog kriminala i korupcije.

U vezi s preporukom Komisije iz 2012., Albanija mora ispuniti sljedeće ključne kriterije za otvaranje pregovora o pristupanju:

1. nastaviti s provedbom reforme javne uprave u cilju jačanja stručnosti i depolitizacije javne uprave;
2. poduzeti daljnje korake za jačanje neovisnosti, učinkovitosti i odgovornosti pravosudnih institucija;
3. uložiti daljnje odlučne napore u borbu protiv korupcije, uključujući u cilju ostvarivanja dobrih rezultata u provedbi proaktivnih istraga, kaznenog progona i osuda;

4. uložiti daljnje odlučne napore u borbu protiv organiziranog kriminala, uključujući u cilju ostvarivanja dobrih rezultata u provedbi proaktivnih istraga, kaznenog progona i osuda;
5. poduzeti učinkovite mjere za jačanje zaštite ljudskih prava, uključujući Roma, i politike borbe protiv diskriminacije, te provoditi prava vlasništva.

Komisija je spremna podržati napore koje Albanija ulaže u ostvarenje tih ključnih prioriteta započinjanjem dijaloga na visokoj razini s tom zemljom.

Za osiguranje budućnosti Albanije u EU-u važan je konstruktivan i održiv dijalog između vlade i opozicije o reformama koje zahtjeva EU. Od ključne je važnosti konstruktivna uključenost Albanije u regionalnu suradnju.

15. **Bosna i Hercegovina** došla je do mrtve točke u procesu europskih integracija. Kako bi nastavila svoj put prema EU-u, ova zemlja mora hitno provesti presudu Europskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić-Finci. Provedba te presude nije samo od presudne važnosti za napredak na putu prema EU-u već i za legitimnost i vjerodostojnost Predsjedništva i Doma naroda Bosne i Hercegovina koji će se birati u 2014. Bosna i Hercegovina mora hitno uspostaviti mehanizam koordinacije o pitanjima EU-a kako bi svoj stav mogla izražavati jednoglasno.

U nedostatku konsenzusa koji je nužan za napredovanje na putu prema EU-u, postoji velika opasnost da pretpristupnom pomoći neće biti ostvareni očekivani rezultati. Budući da još nije pronađeno rješenje oko provedbe presude Sejdić-Finci i da još nije uspostavljen koordinacijski mehanizam EU-a, nije moguće održati istu razinu pretpristupne pomoći EU-a.

Komisija je odlučila odgoditi daljnje rasprave o IPA-i II do nastavka postupka integracije u EU. Ako ne dođe do značajnog napretka, Bosna i Hercegovina mogle bi izgubiti značajna sredstva IPA-e.

EU je odlučna podržati Bosnu i Hercegovinu i njezine građane da ispune svoje nade i ambicije o ostvarenju napretka na putu prema EU-u. Daljnji napredak ovisi o sposobnosti političkih vođa za suradnju i pronalaženje kompromisa kojim će otključati put prema EU-u. Postizanjem tog kompromisa obnovit će se povjerenje građana u sposobnost vodstva da ispuni obećanje integracije u EU. Na taj će se način omogućiti stupanje na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju te priprema vjerodostojnog zahtjeva za članstvo.

Dok je ostvaren ograničen napredak u sveukupnoj reformi pravosudnog sustava, provodi se niz preporuka koje je donijela Komisija u okviru Strukturiranog dijaloga o pravosuđu. Tim se dijalogom pokazuju mogućnosti programa za proširenje i prednosti učinkovitog angažmana. Ostvaren je napredak u odnosu na smanjenje zaostalih predmeta ratnih zločina. Detaljne pripreme na svim razinama, uz potporu EU-a i drugih međunarodnih organizacija, omogućile su provedbu dugo iščekivanoga popisa stanovništva. Međutim, zemlja se suočava s velikim izazovima. Potrebno je posvetiti veću pozornost vladavini prava, uključujući reformu pravosuđa i borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala, reformu javne uprave, slobodu izražavanja, uključujući zastrašivanje novinara i suzbijanje diskriminacije, uključujući Roma. Potrebne su dodatne gospodarske reforme u cilju poboljšanja slabog poslovnog okruženja i stvaranja jedinstvenog gospodarskog prostora u zemlji.

Komisija, nakon pristupanja Hrvatske, smatra neprihvatljivim da Bosna i Hercegovina odbija prilagoditi Privremeni sporazum/Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju kako bi uzela u obzir tradicionalnu trgovinu s Hrvatskom. Komisija poziva Bosnu i

Hercegovinu da hitno preispita svoje stajalište u cilju što bržeg okončanja prilagodbi na temelju tradicionalnih trgovinskih tokova.

16. **Kosovo:** Godina 2013. bila je povijesna godina za Kosovo na putu prema Europskoj uniji. Odluke Vijeća iz lipnja kojima se odobrava otvaranje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) predstavljaju početak značajne nove faze u odnosima između EU-a i Kosova. Time se priznaje ostvareni napredak u provedbi ključnih reformi te naponi koje je Kosovo uložilo u normalizaciju odnosa sa Srbijom. Pregovori o Sporazumu službeno su otvoreni ovaj mjesec. Cilj je Komisije završiti te pregovore u proljeće 2014. i parafirati nacrt sporazuma na ljeto te nakon toga predati prijedloge Vijeću na potpis i sklapanje Sporazuma.

Komisija je aktivno i konstruktivno radila na vidljivom i održivom unaprjeđenju odnosa s Kosovom. U travnju je uključenost Kosova u dijalog uz posredovanje EU-a dovela do povijesnog „Prvog sporazuma o načelima za normalizaciju odnosa“ sa Srbijom (Prvi sporazum), koji je u svibnju nadopunjen planom provedbe. Provedba se nastavila i već je dovela do niza neponištvivih promjena na terenu. Stranke su postigle i sporazum o energiji i telekomunikacijama. Kosovo mora ostati potpuno opredijeljeno za nastavak normalizacije odnosa sa Srbijom i provedbu svih sporazuma postignutih tijekom razgovora. Komisija će osigurati dodatna sredstva iz IPA-e za pomoć u provedbi sporazuma iz travnja u predmetnim zajednicama.

Vladavina prava i dalje je glavni prioritet za Kosovo. Ona je i temelj procesa stabilizacije i pridruživanja u kojem sudjeluje Kosovo. Strukturirani dijalog o vladavini prava stoga će i dalje podržavati i usmjeravati Kosovo u tom području, uključujući u raspravama o budućnosti misije EU-a za uspostavu vladavine prava na Kosovu, EURLEX, Kosovo nastavlja poduzimati mjere za ispunjavanje prioriteta i plana za vize i Komisija će o tome pripremiti izvješće u prvoj polovici 2014.

Kosovo se mora usredotočiti na provedbu reformi kako bi ispunilo svoje obveze u okviru budućeg SSP-a. Posebnu pozornost treba posvetiti suzbijanju organiziranog kriminala i korupcije, provedbi pravosudne reforme i reforme javne uprave, zaštiti prava manjina - uključujući Roma - i rješavanju pitanja trgovine. Kosovo hitno mora riješiti problem nezaposlenosti i strukturne nedostatke na svom tržištu rada.

Komisija poziva sve one koji mogu glasati da sudjeluju na nadolazećim općinskim izborima u studenom. To predstavlja priliku za lokalnu zajednicu na sjeveru Kosova da ostvari svoja demokratska prava i igra aktivnu ulogu u budućem razvoju Kosova. Komisija očekuje od vlasti da osiguraju uključivost izbora i potpuno poštovanje demokratskih načela.

17. **Turska** je država kandidatkinja i strateški partner Europske unije. Turska je, sa svojim velikim, dinamičnim gospodarstvom, važan trgovinski partner EU-a i važna sastavnica konkurentnosti EU-a kroz Carinsku uniju. Turska ima strateški položaj, uključujući u području energetske sigurnosti, te igra važnu ulogu u regiji. Komisija ističe važnost trajne suradnje i dijaloga u pitanjima vanjske politike. Pozitivnim programom iz 2012. i dalje se podržavaju i nadopunjuju pregovori o pristupanju s Turskom, ali on nije zamjena za pregovore. Potpuni potencijal odnosa između EU-a i Turske najbolje se ostvaruje u okviru aktivnog i vjerodostojnog postupka pristupanja u okviru kojeg EU predstavlja oslonac za gospodarske i političke reforme u Turskoj. Većim brojem kontakata na visokoj razini između Turske, EU-a i njegovih država članica još bi se pojačala suradnja.

U posljednjih dvanaest mjeseci ostvaren je važan napredak u provedbi reformi. Četvrtim paketom pravosudnih reformi jača se zaštita temeljnih prava, uključujući

slobodu izražavanja i borbu protiv nekažnjivosti u predmetima mučenja i nečovječnog postupanja. Vlada je pokrenula povijesni mirovni proces u cilju suzbijanja terorizma i nasilja na jugoistoku zemlje i otvorila je put za rješavanje kurdske pitanja. Najavljenim mjerama u paketu za demokratizaciju koje su predstavljene u rujnu 2013. predviđaju se daljnje reforme u nizu važnih područja, uključujući korištenje drugih jezika osim turskog, prava pripadnika manjina i trenutni visoki prag za zastupanje u parlamentu te proračunska potpora političkim strankama. Od ključne je važnosti provedba u suradnji s dionicima i u skladu s europskim normama. Parlamentarni odbor za usklađivanje stranaka, koji je uspostavljen za izradu novog ustava, postigao je suglasnost o nizu članaka. Donošenje sveobuhvatnog zakona o strancima i međunarodnoj zaštiti predstavlja važan korak prema prikladnoj zaštiti tražitelja azila. Uspostavljena je institucija ombudsmana i on već aktivno izvršava svoju ulogu. Pokrenuta je javna rasprava o temama koje su se prije smatrale osjetljivima. Turska je pružila važnu humanitarnu pomoć velikom broju Sirijaca koji su bježali iz svoje zemlje. Drugi pozitivni pomaci uključuju potvrđivanje Sporazuma o Transanatolskom plinovodu koji bi se trebao povezati s Transjadranskim plinovodom i dovesti prirodni plin u EU iz Kaspijskog jezera preko Turske.

Pretjerana uporaba policijske sile i manjak dijaloga tijekom prosvjeda u svibnju/lipnju uzrokovali su veliku zabrinutost. To znači da su hitno potrebne daljnje reforme i promicanje dijaloga u cijelom političkom spektru i u društvu općenito kao i poštovanje temeljnih prava u praksi. Provedene su brojne administrativne i pravosudne istrage ponašanja policije za vrijeme prosvjeda. Te je istrage potrebno privesti kraju u skladu s europskim normama i kazniti odgovorne osobe. Ministarstvo unutarnjih poslova izdalo je dva kružna dopisa u cilju unaprjeđenja postupaka za policijske intervencije za vrijeme prosvjeda. Važno je nastaviti provedbu planova za uspostavu novog mehanizma za praćenje provedbe zakona kako bi se osigurao neovisan nadzor postupanja policije. Potrebno je provesti daljnje promjene u turskom pravosudnom sustavu, posebno u cilju jačanja slobode izražavanja i medija, slobode okupljanja i udruživanja. Sudska praksa mora sustavno odražavati europske standarde. Potrebno je potpuno provesti četvrti paket pravosudnih reformi. Val prosvjeda u lipnju rezultat je opsežne demokratske reforme koja je provedena u prošlom desetljeću i nastanka aktivnog i raznolikog civilnog društva koje se mora poštovati i više konzultirati na svakoj razini odlučivanja, bez obzira na to tko ima većinu u parlamentu.

Svim tim promjenama ističe se važnost uključenosti EU-a i preostala mjerila za reforme u Turskoj. U tu svrhu pregovori o pristupanju moraju ponovno dobiti zalet uz poštovanje obveza EU-a i utvrđenih uvjeta. S obzirom na to, otvaranje poglavlja 22. o regionalnoj politici važan je korak. Komisija s nestrpljenjem očekuje uključivanje IGC-a čim prije moguće. Turska je napredovala u nizu drugih poglavlja. Ona može ubrzati proces pregovora zadovoljavanjem mjerila, ispunjavanjem zahtjeva pregovaračkog okvira i poštovanjem svojih ugovornih obveza prema EU-u.

Napredak u pregovorima o pristupanju i napredak u političkim reformama u Turskoj dvije su strane istog novčića. Dogovor oko otvaranja mjerila za poglavlje 23. Pravosuđe i temeljna prava i 24. Pravda, sloboda i sigurnost u interesu je Turske i EU-a i potrebno ga je što prije priopćiti Turskoj kako bi se omogućilo otvaranje pregovora o ta dva poglavlja i jačanje dijaloga EU-a s Turskom u područjima od uzajamnog interesa te pružila potpora reformama koje su u tijeku. Potpisivanje sporazuma o ponovnom prihvatu između EU-a i Turske i istovremeni početak razgovora o vizama u cilju liberalizacije viznog režima dali bi novi zalet odnosima između EU-a i Turske i donijeli objema konkretne koristi. Važno je ostvariti napredak u ta dva procesa te brzo privesti kraju potpisivanje i potvrđivanje sporazuma o ponovnom prihvatu u Turskoj.

Daljnje jačanje energetske suradnje između EU-a i Turske te povezani napredak u pregovorima o pristupanju olakšali bi daljnji napredak prema međusobnom povezivanju i integraciji energetske tržišta EU-a i Turske.

Komisija ističe sva suverena prava država članica EU-a koja uključuju, između ostalog, sklapanje bilateralnih sporazuma i istraživanje i iskorištavanje njihovih prirodnih resursa u skladu s pravnom stečevinom EU-a i međunarodnim pravom, uključujući Konvenciju UN-a o pravu mora. Budući da su Vijeće i Komisija ponovili svoja stajališta iz prethodnih godina, Turska sada mora hitno ispuniti svoju obvezu potpune provedbe Dodatnog protokola i ostvariti napredak u normalizaciji odnosa s Republikom Cipar. To bi moglo predstavljati novi zalet u procesu pristupanja i omogućiti ostvarivanje napretka u osam poglavlja obuhvaćenih zaključcima Vijeća iz prosinca 2006. Komisija ističe da je potrebno izbjegavati prijetnje, uzroke napetosti ili postupke kojima bi se mogli ugroziti dobrosusjedski odnosi i mirno rješavanje sporova. Od ključne je važnosti opredijeljenost Turske i njezin doprinos sveobuhvatnom rješavanju problema s Ciprom.

18. U odnosu na **pitanje Cipra**, Komisija očekuje da će zajednice grčkih i turskih Ciprana nastaviti pregovore o sveobuhvatnom sporazumu pod okriljem Ujedinjenih naroda. Komisija očekuje da će obje strane brzo preći na stvar u cilju hitnog postizanja uspješnog rješenja. Sve se stranke potiče da doprinesu uspostavi pozitivne klime između zajednica koracima koji će koristiti svakodnevnom životu Ciprana te da pripreme javnost za nužne kompromise. Komisija smatra da će koristi ponovnog ujedinjenja prevladati nad ustupcima koje će se možda morati dati radi ostvarenja tog cilja. Ciprani bi posebno imali velike koristi od iskorištavanja resursa ugljikovodika. Komisija je spremna pojačati potporu tom procesu ako to zatraže dvije stranke i uz suglasnost UN-a.
19. **Island:** Island je došao u naprednu vazdu pregovora o pristupanju u trenutku kada je nova Vlada odlučila pregovore staviti na čekanje i zaustavila proces pristupanja. Vlada je izjavila da će ocijeniti do sada provedene pregovore i promjene u Europskoj uniji te da će svoje zaključke u sljedećim mjesecima dostaviti islandskom parlamentu na raspravu. Komisija je obustavila pripreme za IPA-u II. Unatoč svim tim okolnostima, Island je i dalje važan partner EU-a.

PRILOG

Zaključci o Crnoj Gori, Srbiji, bivšoj jugoslavenskoj Republici Makedoniji, Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Turskoj i Islandu

Crna Gora

Otvaranje pregovora o pristupanju EU-u s Crnom Gorom u lipnju 2012. označilo je za Crnu Goru početak nove i intenzivne faze na njenom putu prema EU-u. Duboke i dugotrajne političke reforme koje su nužne za provedbu novog pristupa poglavlju 23. o pravosuđu i temeljnim pravima i poglavlju 24. o pravdi, slobodi i sigurnosti zahtijevat će snažnu političku volju i veću administrativnu sposobnost. Postupak pristupanja mora biti uključiv, uz snažnu uključenost civilnog društva.

Za vrijeme razdoblja izvješćivanja, Crna Gora usredotočila se na pripremu opsežnih akcijskih planova kojima će se usmjeravati proces reforme vladavine prava. Vlada je donijela te akcijske planove u lipnju i to predstavlja otvaranje mjerila za poglavlja 23. i 24. Nakon donošenja akcijskih planova, Komisija je u kolovozu preporučila otvaranje tih poglavlja i Vijeće je u rujnu pozvalo Crnu Goru da dostavi svoje pregovaračko stajalište. Napreduje se u skladu s novim pristupom tim poglavljima kako je navedeno u pregovaračkom okviru za Crnu Goru.

Sastanci s analitičkim pregledom zakonodavstva završeni su krajem lipnja 2013. Do sada su privremeno zatvorena dva poglavlja (znanost i istraživanje; obrazovanje i kultura). Za šest poglavlja (sloboda kretanja roba; pravo poslovnog nastana i sloboda pružanja usluga, politika tržišnog natjecanja, poljoprivreda i ruralni razvoj, sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika, regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata) utvrđena su početna mjerila.

Reforma javne uprave predstavlja prioritet kako bi se osigurala sposobnost Crne Gore za provedbu pravne stečevine, rješavanja problema politizacije i povećanja transparentnosti i stručnosti u državnoj službi. Događaji u posljednjih par mjeseci, posebno navodna uporaba javnih sredstava u političke svrhe stranaka, pokazali su važnost jačanja povjerenja građana u javne institucije. U tom je kontekstu važno osigurati detaljnu i brzu provedbu istraga i poduzimanje odgovarajućih postupaka. Potrebno je i nastaviti s radom parlamentarne skupine o izbornom postupku. Crna Gora mora osigurati i praćenje provedbe preporuka OEES-a/ODIHR-a u odnosu na izorno zakonodavstvo i uspostaviti jasnu, široko prihvaćenu razliku između javnih i stranačkih interesa. Crna Gora i dalje u dovoljnoj mjeri ispunjava **političke kriterije** za članstvo u EU-u. Nakon parlamentarnih i predsjedničkih izbora u listopadu 2012. i travnju 2013. nije se promijenila strateška prednost koja se u toj zemlji daje cilju pristupanja EU-u. Iako su OEES/ODIHR ocijenili da su ti izbori stručno i učinkovito provedeni, utvrđeni su neki nedostaci. Nepriznavanje rezultata predsjedničkih izbora od strane opozicije dovelo je do toga da je najveća opozicijska skupina dva mjeseca bojkotirala parlament. Bojkot je završio kada je postignut sporazum među strankama o uspostavi dvaju parlamentarnih tijela za istrage navodne zlouporabe javnih sredstava za izborne svrhe te o izradi nacrt preporuka za unaprjeđenje postupka izbora. Parlamentarni odbor o navodnoj zlouporabi javnih sredstava završio je svoj posao u lipnju. Parlament se nije uspio dogovoriti oko zaključaka kojima bi se, između ostalog, uspostavila politička odgovornost i ograničio se na tehničko izvješće. Potrebno je osigurati nastavak postupka na sudu.

Radna skupina o izgradnji povjerenja u izbornom postupku već je donijela nacrt zakona o listi pojedinih birača, zakon o registru birača te nacrt izmjena zakona o osobnim iskaznicama. U području vladavine prava, parlament je donio dugo iščekivane izmjene ustava o jačanju neovisnosti sudstva, koje su u skladu s preporukama Venecijanske komisije.

Crna Gora aktivno je uključena u regionalnu i međunarodnu političku i pravosudnu suradnju. Dok su izdane neke preporuke u vezi s krijumčarenjem droge, samo nekoliko slučajeva odnosilo se na zločine kao što su trgovanje ljudima i pranje novca. Ukinute su neke prvostupanjske presude u slučajevima organiziranog kriminala i korupcije. Uzrok velike zabrinutosti je nekažnjivost u slučajevima lošeg postupanja prema zatvorenicima.

Crna Gora ima vodeću ulogu u promicanju regionalne suradnje, u prvom redu putem svog prijedloga za uspostavu inicijative „Balkanska šestorka“.

U odnosu na Međunarodni kazneni sud, Crna Gora i dalje ima bilateralni sporazum o imunitetu sa Sjedinjenim Državama iz 2007. kojim se odobravaju izuzeća od nadležnosti Suda. Crna Gora mora se uskladiti sa stajalištem EU-a.

Crna Gora mora osigurati postupanje u vezi s navodnom zlouporabom javnih sredstava za političke svrhe stranaka u političkom i pravosudnom smislu. Osim toga, mora privesti kraju rad parlamentarne skupine o izbornom postupku donoseći zakonodavne i druge mjere i šireći političku potporu te jačanjem povjerenja javnosti u izborni postupak i državne institucije.

Jačanje povjerenja javnosti u državu usko je povezano s daljnjim jačanjem vladavine prava. Važnu ulogu će stoga igrati učinkovita i pravovremena provedba crnogorskih akcijskih planova u tom području. Posebnu pozornost treba posvetiti reformama za unaprjeđenje neovisnosti, odgovornosti i stručnosti sudstva boljom zaštitom integriteta i imenovanjima na temelju zasluga. U tom će pogledu važnu ulogu imati provedba ustavnih izmjena. Istodobno, Crna Gora mora ostvarivati dobre rezultate u području sustavnih istraga i kaznenog progona slučajeva korupcije i organiziranog kriminala, uključujući na visokoj razini, te u odnosu na nametanje sankcija koje su razmjerne težini počinjenih kaznenih djela.

Treba jačati slobodu izražavanja, uključujući istraživanjem svih slučajeva nasilja i prijetnji protiv novinara te počinitelje privesti pravdi. Pravosudna i policijska tijela moraju posvetiti veću pozornost uklanjanju nedostataka u zaštiti ljudskih prava, posebno u odnosu na ranjive skupine. Romi su žrtve diskriminacije, posebno u području društvenih i gospodarskih prava, te nisu dovoljno zastupljeni na političkoj razini. Aktivisti za prava lezbijki, homoseksualaca, transeksualaca i interseksualaca (LGBTI) još uvijek su izloženi diskriminaciji, napadi se rijetko prijavljuju, a kazne je potrebno postrožiti.

Pozitivni koraci uključuju donošenje plana za reorganizaciju javnog sektora i stupanje na snagu novog zakona o državnim službenicima i namještenicima. Pravedno i konkurentno zapošljavanje državnih službenika preduvjet je za razvoj stručne državne uprave. Pisma ostavke bez datuma izvor su zabrinutosti i potrebno ih je vratiti zaposlenicima koji su ih potpisali.

U odnosu na **gospodarske kriterije**, Crna Gora je ostvarila daljnji napredak prema djelotvornom tržišnom gospodarstvu. Zemlja bi se trebala moći boriti s pritiskom konkurencije i tržišnim snagama u Uniji u srednjem roku pod uvjetom da nastavi rješavati postojeće slabosti odgovarajućim makroekonomskim politikama i strukturnim reformama.

Zemlja je ušla u krizu u 2012., i izašla iz krize u 2013. Otpornost turizma i strana izravna ulaganja (FDI) te povećanje izvoza električne energije pomogli su u oporavku, nadoknađujući slabu domaću potražnju. Smanjuje se trenutni deficit na računu, ali još uvijek je prilično visok. U srpnju je proizvođač aluminijskog KAP otišao u stečaj, što predstavlja rizik za javne financije s obzirom na buduće obveze. Nezaposlenost je i dalje vrlo visoka. Rast kredita postao je pozitivan nakon četiri godine pada, ali visoke razine zajmova još uvijek opterećuju kapitalizaciju banaka pa tako i ponudu kredita.

Kako bi se mogla suočiti s postojećim gospodarskim izazovima i smanjila vanjske neravnoteže, Crna Gora mora pojačati konkurentnost povećanjem produktivnosti i

privlačenjem dodatnih stranih ulaganja u druge sektore, osim turizma i nekretnina. Slaba vladavina prava i korupcija sprječavaju uspostavu stabilnog poslovnog okruženja. Visoka stopa nezaposlenosti zahtijeva prevladavanje jaza između ponude i potražnje za radnim vještinama i omogućuje neovisno određivanja plaća na razini poduzeća. Osim toga, zahtijeva i jačanje državne službe radi provedbe politika aktivacije i uspostave uključivog i učinkovitog tržišta rada. Vlasti bi trebale objektivno razmisliti o održivosti aluminijskog konglomerata u tržišnim uvjetima te pronaći najbolje moguće rješenje bez dodatnog pritiska na državni proračun. Treba nastaviti put prema fiskalnoj konsolidaciji, uključujući napore za naplatu poreznih dugova. Izvor zabrinutosti je i visoka razina kredita koji se ne otplaćuju, što zahtijeva veći nadzor banaka u odnosu na dostavu odgovarajućih jamstava. Neformalni sektor predstavlja važan izazov.

U odnosu na **spособnost preuzimanja obveza iz članstva u EU-u**, Crna Gora je u različitim fazama usklađenosti. Jačanje administrativnih sposobnosti horizontalan je izazov u mnogim područjima. Crna Gora dovoljno je napredovala u poglavljima kao što su javne nabave, pravo trgovačkih društava, pravo intelektualnog vlasništva, informacijsko društvo i mediji, oporezivanje i poduzetništvo i industrijska politika da Komisija može preporučiti otvaranje pregovora o pristupanju.

U drugim je područjima, kao što su sloboda kretanja roba, pravo poslovnog nastana i sloboda pružanja usluga, poljoprivreda i ruralni razvoj, sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika i regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata, uspostavljena su mjerila za otvaranje poglavlja – koja često uključuju strategije za usklađivanje s pravnom stečevinom. Te bi preporuke trebale služiti kao smjernice za aktivnosti Crne Gore u nadolazećim mjesecima. U odnosu na poglavlje tržišnog natjecanja, posebno je hitna razrada plana restrukturiranja za proizvođača aluminija KAP kako bi se Crna Gora uskladila sa svojim obvezama iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. U području okoliša i klimatskih promjena, potrebno je uložiti velike napore, uključujući strateško planiranje, u cilju osiguranja usklađenosti i provedbe pravne stečevine.

Srbija

Godina 2013. bila je povijesna godina za Srbiju na njezinom putu prema Europskoj uniji. Srbija je aktivno i konstruktivno radila na vidljivom i održivom unaprjeđenju odnosa s Kosovom. U travnju je uključenost Srbije u dijalog uz posredovanje EU-a dovela do povijesnog „*Prvog sporazuma o načelima za normalizaciju odnosa*“ s Kosovom (Prvi sporazum), koji je u svibnju nadopunjen planom provedbe. Dvije su se stranke posebno dogovorile da niti jedna strana neće blokirati ili poticati druge da blokiraju napredak druge strane na putu prema EU-u. To predstavlja temeljnu promjenu u odnosima između dvaju strana. Provedba Prvog sporazuma nastavila se i već je dovela do niza neponištvivih promjena na terenu. Stranke su sklopile sporazume o energiji i telekomunikacijama. Ostvaren je napredak u provedbi sporazuma sklopljeni tijekom tehničkih dijaloga, a suradnja Srbije s EULEX-om nastavila se popravljati u nizu područja.

Srbija je dobila novi zalet u reformama i pojačala je kontakte na visokoj razini sa susjednim zemljama u nastojanjima da osigura pozitivan doprinos regionalnoj suradnji. Srbija je poduzela neke korake za učvršćivanje svoje fiskalne situacije i za unaprjeđenje poslovnog okruženja. Nastavila je usklađivati svoje zakonodavstvo sa zahtjevima zakonodavstva EU-a u mnogim područjima, koja se sada nadziru u okviru Nacionalnog plana za donošenje pravne stečevine za razdoblje 2013.-2016. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između EU-a i Srbije stupio je na snagu 1. rujna.

Kao rezultat značajnog ostvarenog napretka, započela je nova faza u odnosima između Srbije i Europske unije. Europsko vijeće odlučilo je otvoriti pregovore o pristupanju 28. lipnja nakon preporuke Komisije od 22. travnja. Komisija je 22. lipnja Vijeću predala svoj prijedlog za

okvir za pregovore. Komisija je započela i analitički pregled pravne stečevine EU-a („screening“) u rujnu. Vijeće mora uskoro donijeti pregovarački okvir, a Europsko vijeće ga mora potvrditi u cilju održavanja prve međuvladine konferencije o pristupanju Srbije najkasnije u siječnju 2014.

U toj novoj zahtjevnoj fazi odnosa između EU-a i Srbije, Srbija će morati dalje intenzivirati svoje napore da ostvari potpunu usklađenost sa svim kriterijima članstva. Osim toga, od ključne je važnosti redovito komunicirati o prednostima i mogućnostima koje proces pristupanja nudi svim građanima Srbije, sve do pristupanja.

Među ključnim izazovima s kojima se suočava, Srbija će morati posebnu pozornost posvetiti ključnim područjima vladavine prava, posebno provedbi reforme pravosuđa, borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala, reformi javne uprave, neovisnosti ključnih institucija, slobodi medija, borbi protiv diskriminacije i zaštiti manjina.

Srbija mora ostati potpuno opredijeljena za nastavak normalizacije odnosa s Kosovom i provedbu svih sporazuma postignutih tijekom razgovora, uključujući suradnju s EURLEX-om, ako je potrebno. Srbija mora dovršiti provedbu Prvog sporazuma, posebno u područjima policije, pravosuđa i općinskih izbora na Kosovu. Važno je da Srbija nastavi poticati suradnju kosovskih Srba i nadolazećim lokalnim izborima na Kosovu. Potrebno je osigurati potpunu primjenu načela uključive regionalne suradnje, uključujući izbjegavanjem problema kao što su oni sa sastankom na vrhu Procesu suradnje u jugoistočnoj Europi (SEECP). Od Srbije će se očekivati da nastavi davati aktivan doprinos regionalnoj suradnji i pomirenju.

Srbija u dovoljnoj mjeri ispunjava **političke kriterije**. Vlada je aktivno radila na ispunjenju programa integracije u EU pokazujući konsenzus prilikom donošenja ključnih političkih odluka i jačanjem procesa savjetovanja. Parlament je povećao transparentnost svog rada, postupak savjetovanja o zakonima te nadzor izvršne grane. Međutim, parlament još uvijek primjenjuje hitni postupak, kojim se nepotrebno ograničava vrijeme i rasprava nacrtima zakonodavstva.

Srbija je posebnu pozornost posvetila unaprjeđenju vladavine prava, koja bi mogla biti ključno pitanje, u skladu s novim pristupom o Poglavljima 23 (pravosuđe i temeljna prava) i 24 (pravosuđe, sloboda i sigurnost). Srbija je donijela sveobuhvatne nove strategije u ključnim područjima pravosuđa, borbe protiv korupcije i protiv diskriminacije nakon opsežnog procesa savjetovanja. Postoji vidljiv proaktivan pristup istragama u borbi protiv korupcije, uključujući u predmetima na visokoj razini. Regionalna i međunarodna suradnja dovele su do nekih rezultata u borbi protiv organiziranog kriminala. U nizu predmeta pokrenute su kaznene istrage, ali konačne presude su rijetke. Srbija je nastavila potpuno surađivati s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ).

U odnosu na slobodu izražavanja, kleveta je dekriminalizirana. U skladu s prethodnim obvezama u vezi s uključenosti Roma, poduzete su mjere i donesen je novi akcijski plan. Pravni okvir za zaštitu manjine uglavnom se poštuje, ali na njegovoj dosljednoj primjeni u cijeloj Srbiji još treba raditi, posebno u područjima kao što su obrazovanja, uporaba jezika i pristup medijima i vjerskim uslugama na manjinskom jeziku. Dok su nadležna tijela i neovisne institucije uložile dodatne napore u zaštitu drugih ranjivih skupina, posebno lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca, transseksualaca i interseksualaca (LGBTI), nedostaje dovoljna politička potpora. Posebno je vrijedno žaljenja što je parada ponosa treću godinu za redom zabranjena iz sigurnosnih razloga. Time je propuštena prilika da se pokaže poštovanje temeljnih prava.

Srbija će u budućnosti morati posvetiti posebnu pozornost jačanju neovisnosti ključnih institucija, posebno sudstva. Ustavni i zakonodavni okvir još uvijek dopuštaju neprikladan politički utjecaj, posebno u odnosu na utjecaj parlamenta na imenovanje i razrješenje sudaca.

Daljnje reforme zahtijevat će sveobuhvatnu funkcionalnu analizu pravosuđa u smislu troškova, učinkovitosti i pristupa pravosuđu. Srbija mora ostvarivati bolje rezultate u odnosu na istraživanje, kazneni progon i osude počinitelja korupcije i organiziranog kriminala. Potrebno je pažljivo pratiti nedavne promjene zakona u vezi sa "zlouporabom položaja" u cilju sveobuhvatnog pregleda gospodarskog kriminala. Mora biti doneseno učinkovito zakonodavstvo o zaštiti zviždača. Učinkovita provedba strategija i akcijskih planova u području pravosuđa i borbe protiv korupcije predstavljat će test spremnosti i volje Srbije za nastavak pregovora. Te će strateške dokumente biti potrebno prilagoditi nakon analitičkog pregleda zakonodavstva.

Vlada mora pojačati i svoje vodstvo u području reforme javne uprave i dalje razvijati transparentan sustav državne uprave utemeljen na zaslugama. Potrebno je pravilno primijeniti i razviti pravni okvir za državnu službu na lokalnoj razini.

Dodatna pozornost mora se posvetiti slobodi medija. Srbija mora ostvariti napredak u provedbi medijske strategije počevši s donošenjem očekivanog zakonodavstva o javnom informiranju i medijima, o javnim nakladnicima i o elektroničkim komunikacijama. Ključna su pitanje izravno državno financiranje i kontrola medija te održivost javnih nakladnika. Potrebno je donijeti i provesti akcijski plan strategije za borbu protiv diskriminacije. Vlasti moraju jačati zaštitu medija, zaštitnike ljudskih prava i druge ranjive skupine, uključujući LGBTI, od prijetnji i napada radikalnih skupina. Potrebno je dalje nastaviti s napretkom u vezi s položajem manjina, uključujući Roma. Kontinuiranu pozornost treba posvetiti pitanju stanovanja i pristupa dokumentima. Više pozornosti treba posvetiti regijama u teškim gospodarskim i socijalnim uvjetima, posebno na jugu i istoku Srbije. Izbori za Vijeća nacionalnih manjina koji će se održati u 2014. predstavljat će dobru priliku za Srbiju da potvrdi svoju opredijeljenost za zaštitu manjina. Izbori moraju biti pravilno provedeni, s obzirom na prethodne preporuke neovisnih institucija.

Važno je da Srbija nastavi davati aktivan doprinos regionalnoj suradnji i da dalje razvija svoje veze sa susjednim zemljama, uključujući rješavanjem neriješenih bilateralnih pitanja.

U odnosu na **gospodarske kriterije**, Srbija je ostvarila daljnji napredak prema uspostavi djelotvornog tržišnog gospodarstva. Srbija mora uložiti značajne napore u restrukturiranje svog gospodarstva kako bi se mogla suočiti s konkurentnim pritiskom i tržišnim silama u Uniji.

Srbija je u 2012. doživjela drugu krizu, gospodarstvo pad od 1,7%. Veliki rast izvoza ublažio je učinke slabije domaće potražnje i doveo je do blagog i neravnomjernog oporavka u prvoj polovici 2013. Niz napora u svrhu fiskalne konsolidacije poduzet je uglavnom na strani prihoda. Oživljen je postupak restrukturiranja državnih poduzeća. Ostvaren je napredak u borbi protiv korupcije i na unaprjeđenju prava vlasništva.

Rast je ograničen i prvi znakovi gospodarskog oporavka u 2013. nisu se osjetili na tržištu rada. Nezaposlenost i proračunski deficit i dalje su visoki. Tržište rada i dalje je nefleksibilno i ostvarenje održivih radnih mjesta predstavlja velik izazov. Još uvijek nije donesen vjerodostojan program srednjoročne fiskalne prilagodbe. Država ima veliki utjecaj na gospodarstvo i državna poduzeća i dalje akumuliraju velike gubitke. Srbija mora nastaviti unaprjeđivati poslovno okruženje i uložiti velike napore u razvoj konkurentnog privatnog sektora. Djelotvornost tržišnih mehanizama sprječavaju pravna nesigurnost i korupcija. Neformalni sektor predstavlja važan izazov.

S obzirom na njezinu **sposobnost preuzimanja obveza članstva**, Srbija je nastavila usklađivati svoje zakonodavstvo sa zakonodavstvom EU-a u mnogim područjima i ti su naponi podržani donošenjem Nacionalnog plana za donošenje pravne stečevine. Nakon donošenja novog Zakona o javnoj nabavi, koji omogućuje daljnje usklađivanje s pravnom

stečevinom EU-a i uključuje poboljšanje odredbe o sprječavanju korupcije, ostvaren je dobar napredak u javnoj nabavi. Izmjenama zakona djelomično se rješavalo pitanje neovisnosti središnje banke. U području korporativnog računovodstva i revizije donesena su dva nova zakona u cilju daljnjeg usklađivanja u području prava trgovačkih društava, Popravio se institucionalni okvir za politiku SMP-a i pristup SMP-ova financijama. Pozitivan pomak su mjere poduzete za unaprjeđenje poslovnog okruženja, posebno u vezi s ocjenom učinka novog zakonodavstva. Uspješno su dovršeni popis stanovništva i popis poljoprivrede. S druge strane, promjene zakona o autorskom pravu u vezi s naplatom naknada i izuzećima predstavljaju korak unatrag u postupku usklađivanja s pravnom stečevinom EU-a.

Srbija bi trebala udvostručiti napore za usklađivanje s pravnom stečevinom EU-a s posebnim naglaskom na učinkovitu provedbu donesenog zakonodavstva. Srbija će posebno morati pojačati napore usmjerene na usklađivanje u područjima voda, gospodarenja otpadom, kvalitete zraka i zaštite prirode i otvaranja tržišta, izdvajanja i cijena koje odražavaju troškove u energetske sektoru. Potrebno je uložiti daljnje napore u području kontrole državnih potpora u kojem treba dalje uspostaviti neovisnost Komisije za kontrolu državnih potpora i ukinuti izuzeće poduzeća u privatizaciji od pravila o javnoj nabavi. Potrebno je pojačati sustave socijalne zaštite, radne odnose i društveni dijalog, posebno na tripartitnoj razini socijalnog dijaloga. Zakon o GMO-u mora biti usklađen sa zakonodavstvom EU-a kako bi se omogućilo pristupanje WTO-u. Potrebno je dalje uložiti značajne napore u razvoj financijskog upravljanja u javnom sektoru i kontrole utemeljene na pojmu menadžerske odgovornosti i za razvoj potpunih sposobnosti za vanjsku reviziju.

Nastavila se glatka provedba Privremenog sporazuma (IA) uz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP).

Bivša jugoslavenska Republika Makedonija

Bivša jugoslavenska Republika Makedonija prva je zemlja koja je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju s EU-om u 2001. Ona je država kandidat već osam godina nakon pozitivnog Mišljenja Komisije i studenog 2005. i odluke Vijeća iz prosinca 2005. Komisija je od 2009. ocijenila da zemlja dovoljno zadovoljava političke kriterije i preporučila je otvaranje pregovora. Komisija je u 2009. preporučila započinjanje druge faze pristupanja, u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Vijeće nije donijelo odluku niti u jednom slučaju. Dvadeset godina nakon pristupanja te zemlje Ujedinjenim narodima, potrebno je hitno naći rješenje pitanja imena.

Budući da proces pregovora nije počeo, glavni forumi za rasprave i praćenje reformi su tijela uspostavljena u okviru SSP-a te Dijalog o pristupanju na visokoj razini (HLAD) koji je uspostavljen 2012. HLAD je pridonio napretku u većini prioriternih područja. Ostvareni napredak u okviru HLAD-a stavit će zemlju u dobar položaj kada počnu pregovori. Međutim, to nije, niti može biti, zamjena za otvaranje pregovora o pristupanju.

Politička kriza koja je uslijedila nakon događanja u parlamentu krajem prošle godine pokazala je da postoje velike podjele među političkim strankama koje utječu na rad parlamenta i pokazala potrebu za konstruktivnom politikom u nacionalnom interesu. Za vrijeme donošenja proračuna za 2013., prisilno uklanjanje zastupnika opozicije i novinara iz prostorije dovelo je do toga da je najveća opozicijska skupina bojkotirala parlament i zaprijetila bojkotiranjem lokalnih izbora. Dugotrajan zastoj riješen je provedbom političkog sporazuma od 1. ožujka. To je značilo povratak zastupnika opozicije u parlament, sudjelovanje na općinskim izborima, preporuke Odbora za izvide, potpisivanje međustranačkog Memoranduma o razumijevanju o strateškim euroatlantskim ciljevima države i daljnji rad na izbornoj reformi. Čeka se ponovno pokretanje dijaloga između vlade i novinara. Dogovor oko izvješća Odbora za izvide pokazalo je da je moguće naći konstruktivna rješenja putem dijaloga i kompromisa, ako postoji politička volja. Potrebno je u potpunosti provesti preporuke Odbora za izvide.

Država nastavlja uspješno zadovoljavati **političke kriterije**. OSCE/ODIHR ocijenili su općinske izbore u ožujku /travnju 2013. kao stručne i učinkovito provedbe primjećujući brisanje razlike između države i stranke i preporučujući daljnje izmjene izbornog zakonodavstva. Zemlja je završila većinu svojih pravosudnih reformi između 2004. i 2010. Ove je godine ostvaren dodatni napredak u području učinkovitosti sudstva. Ostvaren je i napredak s uspostavom sveobuhvatnih podataka o provedbi mjera borbe protiv korupcije, i treba nastaviti na tome raditi. Napredak dijaloga s medijima zaustavljen je nakon izbacivanja novinara iz parlamenta i unatoč promjenama zakonodavnog okvira, ugled države u vezi s odnosima s medijima se pokvario. Zatvaranjem niza medijskih outleta posljednjih godina smanjila se raznolikost različitih stajališta dostupnih državljanima.

Budući da je država već ostvarila visok stupanj usklađenosti, s obzirom na fazu u postupku pristupanja, prioritet za sljedeću godinu trebala bi biti učinkovita provedba postojećeg zakonodavnog i političkog okvira, slično kao i u drugim zemljama u kojima su pregovori o pristupanju još u tijeku.

U području vladavine prava, potrebno je dalje jačati neovisnost i nadležnost sudova i staviti veći naglasak na kvalitetu pravosuđa. Korupcija i dalje postoji u mnogim područjima i nastavlja predstavljati ozbiljan problem. Zemlja mora pokazati opipljiv učinak na postojeće mjere borbe protiv korupcije i učinkovito provoditi mjere za suzbijanje organiziranog kriminala. U odnosu na slobodu izražavanja, visok stupanj polarizacije medija, često po političkoj liniji, sprječava razvoj objektivnog izvješćivanja, donosi ekonomski pritisak na novinare i vlasnike medija (uključujući putem nejasne uporabe državnog oglašavanja) i dovodi do loših profesionalnih standarda. Potrebno je ponovno uspostaviti razgovor između vlade i predstavnika medija i ostvariti konkretne rezultate promjenom medijske kulture te uspostaviti klimu izgradnje povjerenja. Potrebno je u potpunosti provesti preostale preporuke ODIHR-a. Strategija za Rome mora se proaktivno provoditi. Potrebno je raditi na osuđivanju nesnošljivosti, npr. u odnosu na zajednicu lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca, transseksualaca i interseksualaca (LGBTI).

Hitno je da i dovršiti *Ohridski okvirni sporazum*, koji je posebno važan za odnose među zajednicama i etničkim zajednicama, i provesti njegove preporuke. Ovo, kao i kontinuirana decentralizacija, koja je ključni element Sporazuma, doprinijet će stabilnosti u zemlji i izvan nje.

Zemlja općenito održava dobre odnose s drugim državama kandidatkinjama za pristupanje i igra aktivnu ulogu u *regionalnoj suradnji*. Važan je konstruktivan pristup odnosima sa susjednim državama EU-a. Treba izbjegavati postupke i izjave koji imaju negativan učinak na dobrosusjedske odnose.

U odnosu na **gospodarske kriterije**, zemlja je dosta napredovala te je, u nekim područjima, ostvarila dodatni napredak prema djelotvornom tržišnom gospodarstvu. Zemlja bi trebala biti sposobna boriti se s pritiskom konkurencije i tržišnim snagama u Uniji u srednjem roku pod uvjetom da provede programe reformi kako bi smanjila značajne strukturne nedostatke.

Gospodarska aktivnost stagnirala je u 2012., a rast se nastavio u prvoj polovici 2013. Unatoč teškom vanjskom okruženju, makroekonomska stabilnost je očuvana. Stopa nezaposlenosti vrlo je visoka, posebno među mladima. Rastući deficit i razina javnost duga povećali su ranjivost zemlje.

Potrebno je poduzeti mjere za uklanjanje razloga visoke stope nezaposlenosti, posebno rješavanjem nesklada vještina. Potrebno je jačati održivost javnih financija. Fiskalnu politiku potrebno je uskladiti sa prioritetima strukturne reforme zemlje i usmjeriti je prema potrošnji koja će poticati rast. Uvođenje srednjoročnog fiskalnog okvira doprinijelo bi jačanju fiskalne discipline. Potrebno je uložiti daljnje napore u učinkovitu provedbu upravljanja javnim

financijama radi osiguranja najučinkovitije i najtransparentnije uporabe javnih resursa i resursa EU-a. U cilju osiguranja više ulaganja iz privatnog sektora, potrebno je uložiti dodatne napore u poboljšanje poslovnog okruženja, koje je pod negativnim utjecajem korupcije te dugotrajnih i skupih postupaka za izlazak s tržišta. Neformalni sektor predstavlja važan izazov.

Zemlja je uspostavila duboku i opsežnu suradnju s EU-om u svim područjima pravne stečevine i u naprednoj je fazi usklađivanja zakonodavstva, na strateškoj i institucionalnoj razini, s naglaskom na administrativnu sposobnost i koordinacijske mehanizme s nacionalnom upravom u cilju osiguranja učinkovite provedbe. Ostvaren je daljnji napredak na unaprjeđenju svoje **sposobnosti za preuzimanje obveza članstva**. Zemlja nastavlja ispunjavati svoje obveze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) u iščekivanju desete godišnjice stupanja na snagu SSP-a.

U području unutarnjeg tržišta, ostvaren je dobar stupanj usklađenosti zakonodavstva u područjima kretanja kapitala, poštanskih usluga i prava trgovačkih društava. U području pravosuđa i unutarnjih poslova, zemlja je ostvarila dobar napredak u pripremama za provedbu vizne politike, politike vanjskih granica i Schengena, kao i policijske suradnje. U odnosu na reformu javne uprave, potrebno je i dalje raditi na provedbi načela transparentnosti, zasluga i jednake zastupljenosti. Dodatne napore potrebno je uložiti u područjima regionalne politike, okoliša i klimatskih promjena, u kojima je potrebno unaprijediti provedbu projekata koje financira EU, uključujući one koji se odnose na kakvoću vode, kontrolu industrijskog zagađenja i upravljanje rizikom. U području socijalne politike i zapošljavanja, potrebne su mjere za ostvarenje uključivog i učinkovitog tržišta rada. Treba jačati i razviti internu kontrolu javnih financija u cijeloj državnoj upravi. Zemlja je općenito postigla razinu usklađenosti s pravnom stečevinom koja je dovoljna za napredak u sljedeću fazu postupka pristupanja.

Albanija

Komisija je prošlog listopada preporučila Vijeću da Albaniji dodijeli status države kandidatkinje pod uvjetom ispunjenja ključnih mjera u područjima reforme pravosuđa i javne uprave i preispitivanja poslovnika parlamenta. U prosincu 2012., kako bi odlučilo o tome hoće li dodijeliti status kandidatkinje, Vijeće je pozvalo Komisiju da ga obavijesti čim bude ostvaren nužan napredak, uzimajući u obzir i daljnje aktivnosti Albanije u borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala, uključujući proaktivnim istragama i kaznenim progonom takvih slučajeva. U tom pogledu, Albanija je donijela preostale ključne mjere za pravosudnu reformu, reformu javne uprave i parlamentarnu reformu uz konsenzus svih stranaka. Međunarodna promatračka misija pod vodstvom OEES-a/ODIHR-a ocijenila je parlamentarne izbore iz lipnja konkurentnima uz aktivno sudjelovanje građana u kampanji i poštovanje temeljnih sloboda. U borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala Albanija je poduzela početne korake u cilju unaprjeđenja učinkovitosti istraga i kaznenog progona i jačanja suradnje između pravosudnih tijela. Povećao se broj presuda u predmetima korupcije i pranja novca te broj istraga trgovanja ljudima i krijumčarenja droge. Uspješno su provedene sve preporuke Vijeća Europe o financiranju političkih stranaka i pravne odredbe o korupciji. Nova vlada u Albaniji snažno je opredijeljena za borbu protiv korupcije i u svom je programu dala prioritet tom pitanju.

Komisija je u svojem Mišljenju iz 2010. istakla da Albanija mora ispuniti sljedeće ključne prioritete za otvaranje pregovora o pristupanju: Albanija će morati a) nastaviti s provedbom reforme javne uprave u cilju jačanja stručnosti i depolitizacije javne uprave; 2) poduzeti daljnje radnje za jačanje neovisnosti, učinkovitosti i odgovornosti državnih institucija; 3) uložiti daljnje odlučne napore u borbi protiv korupcije, uključujući radi ostvarivanja pozitivnih rezultata proaktivnih istraga, kaznenog progona i osuda; 4) uložiti daljnje odlučne

napore u borbu protiv organiziranog kriminala, uključujući ostvarivanje pozitivnih rezultata proaktivnih istraga, kaznenog progona i osuda; 5) poduzeti učinkovite mjere za jačanje zaštite ljudskih prava, uključujući Roma i politika borbe protiv diskriminacije, te provedbe prava vlasništva.

Za osiguranje budućnosti Albanije u EU-u važan je konstruktivan i održiv dijalog između vlade i opozicije o reformama koje zahtjeva EU. Od ključne je važnosti konstruktivna uključenost Albanije u regionalnu suradnju.

Albanija je ostvarila daljnji napredak prema ispunjenju **političkih kriterija** članstva u EU-u. Vladajuća većina i opozicija surađivale su na donošenju niza pravnih instrumenata u parlamentu. To uključuje donošenje Zakona o državnoj službi, Zakona o visokom sudu i Poslovnika Parlamenta te niz izmjena Kaznenog zakona i Zakona o parničnom postupku.

Iako su pripreme za parlamentarne izbore 23. lipnja bile obilježene napetošću koja je ponekad negativno utjecala na rad upravnih izbornih tijela, izbori su bili konkurentni i provedeni su uredno uz veliki odaziv birača. Albanija je ostvarila daljnji napredak u području reforme javne uprave, posebno donošenjem Zakona o državnoj službi.

Uloženi su daljnji napor u reformu pravosuđa, uključujući u uređenje sudstva. Zahvaljujući boljim metodama rada tijela za borbu protiv korupcije, većem broju osuda i boljoj suradnji među institucijama ostvaren je određen napredak u borbi protiv korupcije koji je donio početne dobre rezultate te je na tome potrebno dalje raditi. Bolji nadzor i transparentnost u ključnim područjima, kao što je registracija imovine, carine, visoko obrazovanje i zdravlje, dokaz su bolje svijesti potrebe za prevencijom. Uspješno su provedene sve preporuke Vijeća Europe o financiranju političkih stranaka i preispitane su pravne odredbe o korupciji. Međutim, korupcija je i dalje ozbiljan problem koji će potrebno odlučno i uporno rješavati. U odnosu na organizirani kriminal, popravila se međunarodna policijska suradnja kao i primjena analize prijetnji. Povećala se stopa oduzimanja droga i imovine stečene kaznenim djelom. Ispunjene su preporuke Vijeća Europe o borbi protiv pranja novca. Važne izmjene Kaznenog zakona uključivale su trgovanje ljudima i druga teška kaznena djela.

U području ljudskih prava, poštovale su se sloboda okupljanja i udruživanja te sloboda mišljenja, svijesti i vjeroispovijesti. U području borbe protiv diskriminacije ostvaren je napredak, primjerice putem akcijskog plana za zaštitu prava lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca, transseksualaca i interseksualaca (LGBTI). U području slobode izražavanja, Zakonom o audiovizualnim medijima značajno se popravio zakonodavni okvir u audiovizualnim medijima u Albaniji.

Albaniji preostaje ubrzati reformu sudstva. Reforma uključuje preispitivanje i jačanje institucionalnog i pravnog okvira sudstva. Kako bi se osigurala neovisnost, transparentnost, odgovornost i učinkovitost sudstva, potrebno je dovršiti ili donijeti osnovne zakone, uključujući ustavne izmjene radi depolitizacije imenovanja sudaca Vrhovnog suda. Nedavno doneseno zakonodavstvo mora se učinkovito provoditi uz potporu političara i sudaca.

Međutim, Albanija mora posvetiti posebnu pozornost provedbi reforme javne uprave, posebno u odnosu na strukturne zakone i administrativne akte. Potrebno je donijeti sekundarno zakonodavstvo uz novi Zakon o državnoj službi te osigurati njegovu brzu provedbu. Mora se osigurati kontinuitet u javnoj upravi, te se moraju ojačati stručnost, depolitizacija i odgovornost.

Bit će nužno donijeti ciljne mjere u borbi protiv korupcije, uključujući putem osnaživanja središnjeg koordinacijskog tijela s nužnim ovlastima i sposobnostima te snažnom političkom potporom. Potrebno je jačati preventivnu i represivnu sposobnost te neovisnost institucija za provedbu zakona. Mora se osigurati da parlament provodi preporuke iz izvješća neovisnih institucija.

Potrebno je jačati učinkovitost istraga i kaznenog progona organiziranog kriminala nastavljajući se na početne rezultate. Osim toga, treba uložiti daljnje napore u izmjene Zakona o kaznenom postupku i učinkovito širenje primjene procjene prijetnji, razmjene informacija i ciljanih, proaktivnih istraga. Potreban je proaktivniji pristup istragama neobjašnjenog bogatstva i sumnji o pranju novca.

U području ljudskih prava, prioritet bi trebala biti izrada novog zakonodavstva i provedba postojećeg zakonodavstva, s jasnim naglaskom na prava osoba s invaliditetom, prava djece i uključenosti Roma. U odnosu na slobodu izražavanja, potrebno je uložiti dodatne napore u jamčenje potpune neovisnosti regulatornog tijela za medije.

U odnosu na **gospodarske kriterije**, Albanija je ostvarila daljnji napredak prema djelotvornom tržišnom gospodarstvu. Albanija bi trebala biti sposobna boriti se s pritiskom konkurencije i tržišnim snagama u Uniji u srednjem roku pod uvjetom da ubrza provedbu strukturnih reformi.

Albanija je uspjela održati makroekonomsku stabilnost. Rast BDP-a se usporio, ali je ostao pozitivan uglavnom zbog vanjske potražnje. Niska inflacija omogućila je provedbu monetarne politike za jačanje rasta, ali još preostaje vidjeti kako će se to prenijeti na stvarno gospodarstvo jer se rast kredita usporio zbog rastuće stope kredita koji se ne otplaćuju. Proračunski deficit još uvijek je visok i javni dug se dalje povećavao što je dovelo do prelaska i ukidanja gornje granice duga od 60% BDP-a. Na tržištu rada došlo je do napretka, ali stopa nezaposlenosti još uvijek je visoka. Smanjio se tekući deficit računa, ali je još uvijek velik. Gospodarstvo je još uvijek osjetljivo na domaće strukturne slabosti i globalnu ekonomsku nestabilnost.

Albanija mora fiskalne i monetarne politike usmjerene na ostvarenje stabilnosti nadopuniti strukturnim reformama kako bi osigurala dugoročan održiv gospodarski rast. Albanija će morati riješiti problem visoke razine proračunskog deficita i javnog duga te kratkoročne pristranosti. Osim toga, morat će popraviti fiskalnu predvidljivost na način na prestane predviđati pretjerani iznos prihoda te učinkovitijom naplatom poreza. Nužno je unaprijediti poslovno i ulagačko okruženje za diversifikaciju gospodarstva i jačanje dugoročnog potencijala za rast. To se može, između ostalog, ostvariti jačanjem vladavine prava, suzbijanjem korupcije i rješavanjem problema dugovanja te razvojem infrastrukture i jačanjem ljudskog kapitala. Neformalni sektor predstavlja važan izazov.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) i dalje se nesmetano provodi i Albanija je nastavila usklađivati svoje zakonodavstvo za zahtjevima zakonodavstva EU-a u nizu područja, time jačajući svoju **sposobnost preuzimanja obveza članstva**. Ostvaren je napredak u područjima kao što su javne nabave, statistika, pravosuđe, sloboda i sigurnost te carine. Albanija mora uložiti dodatne napore u osiguranje učinkovite provedbe prava intelektualnog i industrijskog vlasništva te posvetiti posebnu pozornost energetske sektoru, uključujući diversifikaciju izvora energije, funkcioniranje tržišta električne energije, rješavanje problema gubitka mreže te niske stope naplate dugovanja. Mora se pozabaviti i pitanjem povrata PDV-a, uključujući s obzirom na postojeće kašnjenje te provoditi zaštitu okoliša, uključujući putem održivih ulaganja u području gospodarenja otpadom i otpadnih voda. Dodatne napore treba uložiti u područja zapošljavanja i socijalne politike. Nužno je učvrstiti administrativnu sposobnost i stručnost tijela zaduženih za provedbu pravne stečevine te zaštititi neovisnost regulatornih tijela. U nekoliko područja pravne stečevine, posebno u području javnih nabava i financijske kontrole, važno je povećati transparentnost i odgovornost.

Bosna i Hercegovina

Proces europskih integracija u Bosni i Hercegovini u fazi je mirovanja, dok druge zemlje u regiji napreduju. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) potpisan je 2008., a proces ratifikacije dovršen je u 2011. SSP još nije stupio na snagu jer zemlja nije ispunila preostale zahtjeve, u prvom redu nije uložila vjerodostojne napore u provedbu presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić-Finci u vezi s diskriminacijom prema građanima na osnovi etničkog podrijetla. Prema tome, na odnose između EU-a i Bosne i Hercegovine još uvijek se primjenjuje Privremeni sporazum (IA) iz 2008.

Političari se ne slažu oko vizije usmjerenosti i budućnosti zemlje niti kako bi ona trebala funkcionirati. Ne postoji učinkovit unutarnji politički dijalog o temeljnim pravima kao što je postupak integracije u EU niti su utvrđeni prioriteti u tom smislu. Plan pristupanja EU-u političarima nije bio prioritet pa zemlja stoga nije ostvarila nikakav napredak u europskoj perspektivi. Kratkoročni stranački ili etnički interesi važniji su od politike usmjerene prema budućnosti u kojoj će Bosna i Hercegovina biti članicom EU-a. Politička mrtva točka u Federaciji, koja traje više od godinu dana, ima negativan učinak na upravljanje u Federaciji i na državnoj razini. Određeni politički igrači dovode u pitanje jedinstvo Bosne i Hercegovine kao jedne države.

Još nisu ispunjene dvije ključne obveze u Planu za prijavu za članstvo države u EU-u za 2012., odnosno, stvarna provedba presude Sejdić-Finci i uspostava učinkovitog koordinacijskog mehanizma za pitanja EU-a. EU je uključena u intenzivne napore da pomogne političkim vođama Bosne i Hercegovine da nađu zajednički jezik za provedbu presude Sejdić-Finci, ali rješenje nije pronađeno.

Provedba te presude nije samo od presudne važnosti za napredak na putu prema EU-u već i za legitimnost i vjerodostojnost Predsjedništva i Doma naroda Bosne i Hercegovina koji će se birati u 2014. Njome bi se otključao proces pristupanja EU-u, što je od ključne važnosti za razvoj Bosne i Hercegovine od poslijeratne zemlje u buduću državu članicu EU-a. Bez političke hrabrosti i odlučnosti, europska se perspektiva Bosne i Hercegovine neće moći materijalizirati.

Jednako je hitna uspostava koordinacijskog mehanizma o pitanjima EU-a između različitih državnih razina. U decentraliziranoj zemlji kao što je Bosna i Hercegovina, takav je mehanizam od ključne važnosti kako bi predstavnik Bosne i Hercegovine mogao govoriti u ime cijele zemlje i obvezati se u odnosima s EU-om. Zemlja mora hitno razviti mehanizam kojim će ispuniti taj osnovni zahtjev.

Sve je teže opravdati odobravanje pretpristupnih sredstava zemlji čiji politički predstavnici nisu voljni postići potreban dogovor za nastavak procesa pristupanja. U nedostatku konsenzusa koji je nužan za napredovanje na putu prema EU-u, postoji velika opasnost da pretpristupnom pomoći neće biti ostvareni očekivani rezultati. Budući da još nije pronađeno rješenje oko provedbe presude Sejdić-Finci i da još nije uspostavljen koordinacijski mehanizam EU-a, nije moguće održati istu razinu financiranja iz Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA). Komisija je odlučila odgoditi daljnje rasprave o IPA-i II do ponovnog nastavka procesa pristupanja EU-u. Ako ne bude ostvaren opipljiv napredak, Bosna i Hercegovina mogla bi izgubiti značajna pretpristupna sredstva.

Zemlja se sporo prilagođavala pristupanju Hrvatske, ali nužni sporazumi s Hrvatskom u vezi s prelaskom granice za osobe i robu potpisani su na vrijeme prije 1.srpnja. Komisija smatra neprihvatljivim da Bosna i Hercegovina odbija prilagoditi Privremeni sporazum/Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju kako bi uzela u obzir tradicionalnu trgovinu s Hrvatskom. Komisija poziva Bosnu i Hercegovinu da hitno preispita svoje stajalište u cilju što bržeg okončanja prilagodbi na temelju tradicionalnih trgovinskih tokova.

Napredak u vezi s ispunjenjem **političkih kriterija** bio je ograničen. Budući da nije provela presudu Sejdić-Finci, ta zemlja još nije prekinula diskriminacijsku praksu prema kojoj državljani Bosne i Hercegovine koji se nisu izjasnili kao pripadnici jednog od tri konstitutivna naroda ne mogu kandidirati za Predsjednika i/ili za zastupnika u Domu naroda Bosne i Hercegovine. Zakonodavni postupak i dalje je pretjerano spor jer ne postoji politička volja za postizanje kompromisa. Česta uporaba hitnog postupka za uvođenje zakona u parlamentarni postupak Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine dovela je do pretjerane uporabe postupka od važnog nacionalnog interesa. Zbog manjka političkog dogovora, zakonodavstvo se često blokira pomoću veta entiteta.

Još uvijek postoji visoka razina korupcije, nedostaju učinkovite preventivne mjere protiv pranja novca i ostvaren je ograničen napredak u borbi protiv organiziranog kriminala i terorizma. Iako je ostvaren ograničen napredak s reformom pravosudnog sustava, u području suđenja za ratne zločine provodi se niz preporuka Komisije u okviru Strukturiranog dijaloga o pravosuđu, ostvaren je napredak u odnosu na određivanje nadležnosti za predmetne u skladu sa Nacionalnom strategijom za ratne zločine i uz dodjelu odgovarajućih financijskih i ljudskih resursa iz mjerodavnih proračuna i velikih doprinosa iz IPA-e. Smanjio se broj zaostalih predmeta. Pozitivan pomak je sklapanje Protokola o suradnji u progonu počinitelja kaznenih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida s Hrvatskom i Srbijom. Općenito govoreći, u Bosni i Hercegovini još uvijek postoje značajni nedostaci u području neovisnosti, učinkovitosti, odgovornosti i nepristranosti sudstva.

Provedba postojećih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, uključujući onih za zaštitu lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca, transseksualaca i interseksualaca (LGBTI) od nasilja i govora mržnje te provedba akcijskih planova za Rome, ograničeni su. Praznine u zakonu još uvijek sprječavaju održiv povratak i lokalnu integraciju izbjeglica i raseljenih osoba. Uspostavljene su zakonske odredbe kojima se jamči sloboda izražavanja, međutim, još uvijek postoji problem zastrašivanja novinara i urednika i vršenje financijskog pritiska na javne nakladnike. Bosna i Hercegovina nastavlja aktivno sudjelovati u regionalnoj suradnji i održavati dobre susjedske odnose. Potrebno je riješiti preostale probleme sa susjedima u području granica i vlasništva.

Detaljne pripreme na svim razinama, uz potporu EU-a i drugih međunarodnih organizacija, omogućile su provedbu dugo iščekivanoga popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini, prvog nakon 1991.

U odnosu na **gospodarske kriterije**, Bosna i Hercegovina ostvarila je mali napredak prema djelotvornom tržišnom gospodarstvu. Potrebno je uložiti značajne dodatne napore kako bi zemlja postala sposobna suočiti s dugoročnim pritiskom konkurencije i tržišnim silama u Uniji.

Gospodarstvo je zabilježilo pad od 1,1 % od 2012. Međutim, pokazatelji za prvu polovicu 2013. pokazuju znakove oporavka. Stopa nezaposlenosti i dalje je visoka. Kvaliteta javnih financija je niska iako se popravilo upravljanje javnim financijama. Unatoč blagom napretku, i dalje nije postignut dogovor oko osnovnih elemenata ekonomske i fiskalne politike, što onemogućava reforme na državnoj razini. Velik i neučinkovit javni sektor s brojnim preklapanjima nadležnosti na državnoj razini, razini entiteta i na općinskoj razini ili kantonskoj razini (posebno u Federaciji) predstavlja velik rizik za fiskalnu održivost. Neučinkovitost pravosuđa i sudstva umanjuju učinkovitost provedbe te odbijaju ulaganja i izvor su korupcije.

Sastav i niska učinkovitost javne potrošnje u Bosni i Hercegovini i dalje su izvor zabrinutosti. U tom je kontekstu potrebno unaprijediti fiskalno izvješćivanje u cilju poboljšanja kvalitete analize i izrade politika. Nefleksibilne strukture kao što su pretjerano oporezivanje radnika i loše ciljane socijalne mjere zahtijevaju mjere za poticanje potražnje na tržištu rada. Vlasti u

Federaciji trebale bi nastaviti s razvojem mirovinske reforme. S obzirom na velik udio javnih poduzeća u gospodarstvu, tijela vlasti trebala bi potaknuti privatizaciju koja bi mogla utjecati na poboljšanje fiskalne situacije i donijeti unaprjeđenje tržišnog natjecanja. Privatni sektor mora se temeljiti na čvrstom poslovnom okruženju, koje se može postići boljom provedbom ugovora i uspostavom jedinstvenog gospodarskog prostora u zemlji. Neformalni sektor predstavlja važan izazov.

Manjak iskrene političke potpore pristupanju EU-u utjecao je i na ograničen napredak u području **usklađivanja sa zakonima i normama EU-a**. To je posebno odnosi na područja veterinarstva i sigurnosti hrane, tržišnog natjecanja, javne nabave, energije, okoliša i klimatskih promjena, prometa, zapošljavanja i socijalne politike. U drugim područjima, kao što su ruralni razvoj ili regionalna politika, ostvaren je slab napredak zbog nedostatka suglasnosti oko važnih državnih strategija. U nizu slučajeva potrebno je izvršiti imenovanja u važnim tijelima. Neispunjavanje te zadaće otežava zakonodavni napredak. Druge institucije, kao što su Vijeće za države potpore, nemaju dovoljno financijskih sredstava i zbog toga da sada nisu mogle učinkovito raditi. Jedno od rijetkih pozitivnih iznimki je područje intelektualnog, industrijskog i trgovačkog prava vlasništva u kojima su pripreme za usklađivanje s normama EU-a u naprednoj fazi.

Kako bi Bosna i Hercegovina mogla izvoziti proizvode životinjskog podrijetla u EU, ona ostvarit brz napredak u prenošenju zakonodavstva EU-a u području veterinarstva i sigurnosti hrane. Bosna i Hercegovina je jedina zemlja u regiji koja nije uskladila svoje zakonodavstvo s Direktivama EU-a o javnoj nabavi iz 2004. To je potrebno hitno učiniti. Zemlja mora nastaviti s dosljednim naporima za održivu provedbu svih reformi uvedenih u okviru programa liberalizacije viznog režima, te u odnosu na mjere na granicama u cilju jačanja nacionalne i regionalne sigurnosti. Potrebno je nastaviti s aktivnostima usmjerenim na sprječavanje zlouporabe bezviznog režima.

Kosovo

Godina 2013. bila je povijesna godina za Kosovo na njegovom putu prema Europskoj uniji. Odluke Vijeća iz lipnja kojima se odobrava otvaranje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) predstavljaju početak značajne nove faze u odnosima između EU-a i Kosova. Pregovori o Sporazumu službeno su otvoreni ovaj mjesec. Cilj je Komisije završiti te pregovore u proljeće 2014. i parafirati nacrt sporazuma na ljetu te nakon toga predati prijedloge Vijeću na potpis i sklapanje Sporazuma.

Kosovo je aktivno i konstruktivno radilo na vidljivom i održivom poboljšanju *odnosa sa Srbijom*. U travnju je uključenost Kosova u dijalog uz posredovanje EU-a dovela do povijesnog „*Prvog sporazuma o načelima za normalizaciju odnosa*“ sa Srbijom (Prvi sporazum), koji je u svibnju nadopunjen planom provedbe. Dvije su se stranke posebno dogovorile da niti jedna strana neće blokirati ili poticati druge da blokiraju napredak druge strane na putu prema EU-u. To predstavlja temeljnu promjenu u odnosima između dvaju strana. Provedba Prvog sporazuma nastavila se i već je dovela do niza neponištvivih promjena na terenu. Stranke su postigle dogovor u području energije i telekomunikacija. Ostvaren je napredak i u provedbi sporazuma sklopljenih u okviru tehničkog dijaloga, uz potporu misije EU-a za provedbu vladavine prava, EULEX. Kosovo mora ostati potpuno opredijeljeno za nastavak normalizacije odnosa sa Srbijom i provedbu svih sporazuma postignutih tijekom razgovora. Kosovo mora završiti provedbu Prvog sporazuma posebno u područjima policije, pravosuđa i općinskih izbora.

Provedba Prvog sporazuma naišla je na otpor na *sjeveru Kosova*. Eskalacija je spriječena zahvaljujući suzdržanosti i uključivom pristup Prištine te pozitivnoj ulozi koju je tu odigrao Beograd. Nakon Prvog sporazuma, srpske policijske postaje na sjeveru Kosova zatvorene su; prestala je isplata plaća policajcima zaposlenim na Kosovu kojima su se plaće isplaćivale iz

proračuna Srbije; srpski sudovi prestali su suditi u kaznenim predmetima na Kosovu i raspuštene su općinske skupštine u četiri sjeverne općine. Općinski izbori planirani za studeni održat će se i na sjeveru Kosova. Od velike je važnosti da se ti izbori održe bez izgređa i da svi oni koji imaju pravo glasa sudjeluju u izborima i tako ostvare svoja demokratska prava. Dana 19. rujna, jedan član EURLEX-a ubijen je u napadu na EURLEX-ov konvoj na sjeveru Kosova. Vodstva Kosova i Srbije najstrože su osudila taj napad.

Kosovo je izvršilo važne *reforme politika*. U travnju je Povjerenica i Visoka predstavnica Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku potvrdila ¹ da je Kosovo ispunilo kratkoročne prioritete u području vladavine prava, javne uprave, zaštite manjina i trgovine kako je utvrđeno u studiji o izvedivosti² iz listopada prošle godine. Komisija je u travnju izdala preporuku Vijeću da potpiše i sklopi okvirni sporazum kojim će se Kosovu dopustiti da sudjeluje u programima Europske unije.

Kosovo je u prosincu postalo član Europske banke za obnovu i razvoj. U lipnju je Kosovo potpisalo okvirni sporazum s Europskom investicijskom bankom, a Razvojna banka Vijeća Europe odobrila je pridruženje Kosova. Vijeće za regionalnu suradnju odlučilo je u veljači izmijeniti svoj statut kako bi omogućilo Kosovu da postane sudionik.

Dijalog o *liberalizaciji viznog režima* visoko je na popisu kosovskih političkih prioriteta. Priština je uložila sve napore da osigura napredak. Komisija je u veljači donijela svoje prvo izvješće o ispunjenju zahtjeva plana liberalizacije viznog režima na Kosovu.³ Kosovo je u travnju donijelo svoj akcijski plan za liberalizaciju viznog režima. Do danas su održana tri sastanka viših dužnosnika. U uskoj suradnji s Komisijom, Ured EU-a u Prištini i EULEX Kosovo ostvarili su napredak u izmjenama zakonodavstva u skladu s preporukama iz izvješća. U tom je pogledu potrebno uložiti dodatne napore. Kosovo se mora usredotočiti na provedbu zakona.

Od ključne važnosti za napredak u procesu pristupanja bio je političkih konsenzus o europskoj perspektivi Kosova. Nacionalno vijeće za europske integracije isto je radilo na ostvarenju tog cilja. Važno je održati i dalje proširiti taj konsenzus. Ti su naponi od ključne važnosti za pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju.

U studiji o izvedivosti Komisije navedena su prioritetna područja na koja se Kosovo mora usredotočiti kako bi ispunilo svoje obveze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Ta područja uključuju vladavinu prava, sudstvo, javnu upravu, izbornu reformu i reformu Skupštine, ljudska i temeljna prava, zaštitu manjina, trgovinu i pitanja unutarnjeg tržišta te fitosanitarna i veterinarska pitanja.

U kontekstu **političkih kriterija**, vlada Kosova povećala je svoju sposobnost bavljenja prioritetima procesa europskih integracija. Tu je sposobnost dokazala svojim praćenjem ispunjavanja kratkoročnih prioriteta studije o izvedivosti i pripremama za pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Poduzeti su i koraci kako bi Skupština mogla bolje nadzirati rad vlade. Međutim, odluka Skupštine da raspravlja o ishodu sudskog predmeta predstavlja korak unazad kada se radi o naporima Kosova da unaprijedi demokratsko upravljanje svojih institucija.

Kosovo je pokazalo opredijeljenost za ostvarenje rezultata u borbi protiv organiziranog kriminala i korupcije, uključujući pokretanje istraga i jačanje zakonodavnog okvira. Poduzeti su prvi koraci za pripremu usklađenih statističkih podataka u tom području. Kosovo je nastavilo uspješno surađivati s EULEX-om. Provedene su važne reforme u sudstvu. Dosljedna

¹ JOIN(2013) 8 završna verzija

² COM(2012) 602 završna verzija

³ COM(2013) 66 završna verzija

provedba tih reformi bit će od ključne važnosti za donošenje pozitivnih promjena i bit će ju potrebno pažljivo pratiti. U siječnju su na snagu stupili zakoni o sudovima i državnom tužiteljstvu kojima je uvedeno novo ustrojstvo na sudovima i u tužiteljstvima. Očekuje se da će novi zakonodavni okvir doprinijeti neovisnosti, učinkovitosti, odgovornosti i nepristranosti sudstva. Kosovo je nastavilo praksu ponovnog prihvata osoba iz država članica.

Na temelju preporuka iz studije izvedivosti, Skupština je izmijenila članke Kaznenog zakona o kaznenoj odgovornosti medija i zaštiti novinarskih izvora. Osnovano je za praćenje provedbe, koje spaja vlasti Kosova i srpsku pravoslavnu crkvu, i dobro funkcionira. Počelo je i emitiranje na srpskom jeziku. Imenovan je novi povjerenik za jezike i njegov je ured počeo s radom. Povećao se broj zaposlenih u uredu pravobranitelja i njegov proračun kako bi ta institucija mogla vršiti svoju ulogu zaštitnika dobrog upravljanja i ljudskih prava na Kosovu.

Kosovo mora osigurati dovršetak *izborne reforme* i pravni okvir odražava najbolju praksu u EU-u. Potrebno je povećati nadzor *Skupštine* nad izvršnom vlasti pažljivijom kontrolom nacрта zakona i praćenjem provedbe politika i zakona. Vlada mora osigurati odgovarajuće sudjelovanje u radu Skupštine. Povećala se financijska neovisnost Skupštine, ali potrebno je poduzeti daljnje korake (na primjer, poboljšanjem poslovnika i zakonodavstva na Skupštini) u cilju jačanja financijske i administrativne neovisnosti Skupštine.

U području *vladavine prava*, Kosovo mora dostaviti konkretne dokaze o borbi protiv organiziranog kriminala i korupcije i jačati zakonodavstvo i njegovu provedbu. Kosovo mora povećati pouzdanost statističkih podataka u tom području. Ono mora aktivno podržavati EULEX u provedbi njegovog mandata, uključujući Posebnu istražnu skupinu. Kosovo postupno preuzima sve više zadaća EURLEX-a. Strukturirani dijalog o vladavini prava bitan je forum za Kosovo i EU za preispitivanje ostvarenog napretka.

Izvor zabrinutosti je politički utjecaj na rad *sudstva*. Sudačko i tužiteljsko vijeće moraju snažno odgovoriti na napade protiv sudaca, tužitelja i pravosudnih institucija. Isto moraju učiniti i Skupština i vlada. Nužne su odgovarajuće sigurnosne i zaštitne mjere za suce i zaposlenike sudova, kao i za javne tužitelje, svjedoke i tužitelje. Kosovo mora poduzeti daljnje mjere za smanjenje količine zaostalih predmeta, uključujući provedbu sudskih presuda i osigurati provedbu suđenja u odgovarajućim prostorijama i u skladu sa sudskim postupcima. Zapošljavanje sudaca i javnih tužitelja između pripadnika nacionalnih manjina mora se nastaviti u skladu sa zakonodavnim okvirom. Kosovo mora osigurati da posebno tužiteljstvo nadležnost za slučajeve organiziranog kriminala, ratne zločine i korupciju zadrži svoju nadležnost.

U odnosu na *javnu upravu*, Kosovo se mora usredotočiti na provedbu zakonodavstva, strategije i akcijskog plana, što zahtjeva snažno političko vodstvo. Potrebno je povećati stručnost državne službe te zastupljenost pripadnika manjina u skladu s propisima. Potrebno je prekinuti praksu političkog utjecaja na zapošljavanje i imenovanje državnih službenika. U području *ljudskih i temeljnih prava*, treba pojednostaviti složeno i preklapajuće institucionalno ustrojstvo promicanja i zaštite. Potrebno je uložiti veće napore u istraživanje i kazneni progon fizičkih napada na novinare. Isto vrijedi i za nasilne zločine protiv zajednice lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca, transseksualaca i interseksualaca (LGBTI). Nužno je ostvariti napredak u provedbi prava vlasništva, primjerice smanjenjem količine zaostalih predmeta i povećanjem provedbe sudskih i administrativnih odluka. Treba osigurati bolju provedbu zakonodavstva o zaštiti osobnih podataka. Skupština mora osmisliti održiv dugoročnih mehanizam financiranja javne televizije, a imenovanje članova odbora još je u tijeku.

U odnosu na *zaštitu manjina*, potrebno je provesti zakon o kulturnom naslijeđu i srpskoj pravoslavnoj crkvi. Lokalnim vlastima treba pružiti potporu u procesu decentralizacije. Treba odlučno provoditi strategiju i akcijski plan za zajednice Roma, Aškala i Egipćana jer je

situacija s tim manjinama na terenu vrlo zabrinjavajuća. To je važno i u kontekstu procesa liberalizacije viznog režima. Napade motivirani etničkom pripadnošću treba istražiti, kazneno progoniti i počinitelje treba privedi pravdi.

U odnosu na **gospodarske kriterije**, Kosovo je ostvarilo mali napredak prema uspostavi djelotvornog tržišnog gospodarstva. Potrebna je provedba značajnih reformi i ulaganja kako bi se zemlja mogla dugoročno nositi s pritiskom konkurencije i tržišnim silama.

Teška gospodarska situacija u regiji počela je utjecati na gospodarstvo Kosova, iako manje nego u drugim zemljama regije. BDP u Kosovu povećao se za 2,5% u 2012. Provodila se štedljiva fiskalna politika, a izvršenje proračuna u skladu je s planiranim. Uvedeno je pravno obvezujuće fiskalno pravilo, koje će se provesti u 2014. Nezaposlenost je i dalje vrlo velika. Kosovo je nastavilo sa značajnim ulaganjima u infrastrukturu.

Potrebno je uložiti daljnje napore u održavanje makroekonomske stabilnosti i unaprjeđenje društvene situacije. Kosovo mora povećati svoju konkurentnost i poslovno okruženje te podržati privatni sektor radi smanjenja nezaposlenosti. Čvrsto poslovno okruženje zahtjeva daljnje mjere za rješavanje problema vladavine prava i korupcije. Potrebno je nastaviti s privatizacijom. Neformalni sektor predstavlja važan izazov.

Prioriteti u području **europskih normi** moraju se ispunjavati u kontekstu pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Kosovo je završilo postupak restrukturiranja Ministarstva trgovine i industrije kako bi moglo učinkovito pregovarati o trgovinskim dijelovima sporazuma te je okončalo analizu učinka. Kosovo je poduzelo i napore za pripreme za popis poljoprivrede.

U odnosu na *pitanja trgovine i unutarnjeg tržišta*, od ključne je važnosti unaprijediti poslovnu statistiku Kosova. Kosovo mora nastaviti s provedbom zakonodavnog okvira za trgovinu, tržišno natjecanje i unutarnje tržište. Ono mora pojačati napore u nizu područja *fitosanitarne i veterinarske politike* koja utječu na sigurnost hrane, kako je utvrđeno u studiji o izvedivosti. U *energetskom sektoru* treba pojačati napore za razgradnju elektrane Kosovo A. Naglasak je na prioritetima studije izvedivosti, na pripremi pregovora oko sporazuma s EU-om te na dijalogu o liberalizaciji viznog režima utjecao je na napredak u drugim sektorima.

Turska

Turska je država kandidatkinja i strateški partner Europske unije. Turska je, sa svojim velikim, dinamičnim gospodarstvom, važan trgovinski partner EU-a i važna sastavnica konkurentnosti EU-a putem Carinske unije. Turska ima strateški položaj, uključujući u području energetske sigurnosti, te ima važnu ulogu u regiji. Komisija ističe važnost trajne suradnje i dijaloga u pitanjima vanjske politike. EU je isto tako važan oslonac za gospodarske i politike reforme u Turskoj. Događaji oko Gezi Parka istaknuli su važnost promicanja dijaloga u cijelom političkom spektru i društvu te potrebu za poštovanjem temeljnih prava u praksi.

Pozitivnim programom iz 2012 i dalje se podržavaju i nadopunjuju pregovori o pristupanju s Turskom putem pojačane suradnje u nizu područja od zajedničkog interesa. Iako su njima ostvareni neki pozitivni rezultati, on nije zamjena za pregovore. Potpuni potencijal odnosa između EU-a i Turske nabolje se može ostvariti u okviru aktivnog i vjerodostojnog procesa pristupanja. Proces je i dalje najprikladniji okvir za promicanje reformi povezanih s EU-om, za razvoj dijaloga o pitanjima vanjske i sigurnosne politike, za jačanje gospodarske konkurentnosti i povećanje suradnje u području energije, pravosuđa i unutarnjih poslova. Pregovori o pristupanju moraju ponovno dobiti zalet uz poštovanje obveza EU-a i utvrđenih uvjeta. U tom je smislu važan korak otvaranje poglavlja 22. – Regionalna politika, nakon više od tri godine zastoja u pregovorima. Turska može ubrzati napredak pregovora ispunjavanjem kriterija, zadovoljavanjem zahtjeva Pregovaračkog okvira i poštovanjem ugovornih obveza

prema EU-u, uključujući potpunu i nediskriminacijsku provedbu Dodatnog protokola uz Ugovor o pristupanju prema svim državama članicama.

Događanja posljednjih dvanaest mjeseci u Turskoj stvaraju miješanu sliku u području **političkih kriterija**. Nastavilo se s važnim reformama. Četvrtim paketom pravosudnih reformi, koji je donesen u travnju, jača se zaštita temeljnih prava, uključujući slobodu izražavanja i borbu protiv nekažnjivosti u predmetima mučenja i nečovječnog postupanja. Vlada je pokrenula povijesni mirovni proces u cilju suzbijanja terorizma i nasilja na jugoistoku zemlje i otvorila je put za rješavanje kurdskog pitanja. Sve bi strane trebale u dobroj vjeri provoditi taj postupak. Najavljenim mjerama u paketu za demokratizaciju koje su predstavljene u rujnu 2013. predviđaju se daljnje reforme u nizu važnih područja, uključujući korištenje drugih jezika osim turskog, prava pripadnika manjina i promjene u odnosu na prag za zastupanje u parlamentu te financiranje političkih stranaka, čime bi se trebao povećati pluralizam. Od ključne je važnosti ostvariti napredak u suradnji s dionicima i u skladu s europskim normama.

Parlamentarni odbor za usklađivanje stranaka, koji je uspostavljen za izradu novog ustava, postigao je suglasnost o nizu članaka. S time bi trebalo nastaviti u duhu kompromisa. Donošenje sveobuhvatnog zakona o strancima i međunarodnoj zaštiti predstavlja važan korak prema prikladnoj zaštiti tražitelja azila. Nastavili su se naponi u cilju zaštite prava žena, u prvom redu provedbom Zakona o zaštiti obitelji i sprječavanju nasilja. Uspostavljena je institucija ombudsmana i on već aktivno izvršava svoju ulogu. Počela je s radom i nacionalna institucija za zaštitu ljudskih prava.

Osim toga, održava se više javnih rasprava o temama koje su se prije smatrale osjetljivima, uključujući kurdsko pitanje, ulogu vojske, armensko pitanje ili prava osoba bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju. Širi se demokratska rasprava, posebno putem društvenih medija i mišljenja se izražavaju i izvan tradicionalne stranačke politike, uključujući putem prosvjeda. U tom smislu, val prosvjeda u lipnju rezultat je opsežne demokratske reforme koja je provedena u prošlom desetljeću i nastanka aktivnog i raznolikog civilnog društva koje se mora poštovati i sustavno konzultirati na svakoj razini odlučivanja, bez obzira na to tko ima većinu u parlamentu.

Međutim, još postoje razni čimbenici koji usporavaju napredak. Političku klimu još uvijek obilježavaju polarizacija i nedostatak kompromisa. Vlada se oslanjala isključivo na parlamentarnu većinu za donošenje zakona i odluka, uključujući o društveno osjetljivim pitanjima, bez dovoljnog savjetovanja i dijaloga sa zainteresiranim stranama. Napetosti i frustracije dosegle su vrhunac u svibnju i lipnju oko kontroverznog projekta urbanog razvoja u Gezi Parku u Istanbulu i dovele su do niza velikih prosvjeda u mnogim drugim gradovima. Mogućnosti razgovora s prosvjednicima bile su ograničene i zasjenjene pretjeranom uporabom sile od strane policije, polariziranim jezikom i manjkom dijaloga. Uslijed toga, šest ljudi izgubilo je život u sukobima i više od 8000 ljudi je ranjeno. Tijekom inspekcija koje je provelo Ministarstvo unutarnjih poslova zaključeno je da je policija koristila nerazmjernu silu protiv prosvjednika u svibnju i lipnju.

Valom prosvjeda u lipnju na vidjelo je došlo niz pitanja koja treba hitno riješiti. U vezi s pretjeranom uporabom policijske sile, pokrenute upravne i pravosudne istrage trebalo bi dovesti do kraja u skladu sa sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava te kazniti odgovorne. Trebalo bi donijeti Zakon o uspostavi komisije za praćenje provedbe zakona kao neovisnog tijela za nadzor kaznenih djela koje počinji policija te bi ga trebalo primjenjivati u skladu s europskim normama. Ministar unutarnjih poslova poduzeo je prvi pozitivan korak izdavanjem kružnih dopisa za reguliranje ponašanja policije za vrijeme prosvjeda. Međutim, ukupni zakonodavni okvir i praksu u području intervencija policijskih djelatnika treba

uskладiti s europskim normama kako bi se u svim okolnostima jamčilo poštovanje ljudskih prava te, posebno, prava na slobodu okupljanja.

Ključne odredbe turskog zakonodavnog okvira i njihovo tumačenje od strane pripadnika sudstva sprječavaju slobodu izražavanja, uključujući slobodu medija. Vlasnička struktura turskih medija, u kojoj prevladavaju velike industrijske skupine, u kombinaciji sa zastrašujućim izjavama visokih dužnosnika i upozorenjima nadležnih tijela, dovode do raširenog cenzuriranja medija, što je bilo očito kada glavni mediji nisu izvještavali o prosvjedima u lipnju. Takvo okruženje dovelo je i do otpuštanja i otkaza novinara.

Ograničeno sudsko tumačenje zakonskih odredbi o promicanju javne mržnje dovelo je do niza osuda javnih osoba zbog kritiziranja vjere. Nejasna definicija članstva u oružanoj organizaciji u kaznenom zakonodavstvu i dalje je izvor brojnih uhićenja i progona. Potrebno je uspostaviti zakonodavni okvir o pitanjima vjere i prigovora savjesti koji će biti usklađen s ECHR-om. Potrebno je uložiti velike napore u jamčenje prava žena, djece te lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca, transseksualaca i interseksualaca (LGBTI). Obiteljsko nasilje, povremena ubojstva iz časti te pitanje ranih i prisilnih brakova još uvijek su izvor velike zabrinutosti. Turska mora osigurati potpuno poštovanje svih prava vlasništva, uključujući prava nemuslimanskih vjerskih zajednica.

Potrebno je ukloniti te nedostatke te provesti četvrti paket reforme pravosuđa u skladu s europskim normama. Vlasti moraju uložiti veće napore u zaštitu temeljnih prava i sloboda kako bi svi građani mogli ostvarivati svoja prava bez prepreka. Mjere najavljene u paketu demokratizacije nose mogućnost napretka u nizu pitanja.

Iz tih se pitanja vidi važnost EU-a da se uključi s Turskom u rješavanje problema poštovanja temeljnih prava. Napredak u pregovorima o pristupanju i napredak u političkim reformama u Turskoj dvije su strane istog novčića. Dogovor oko mjerila za otvaranje poglavlja 23. - *Pravosuđe i temeljna prava* i 24. - *Pravda, sloboda i sigurnost* u interesu je Turske i EU-a kako bi se Turska o njima mogla što prije obavijestiti te kako bi se omogućio početak pregovora o ta dva poglavlja. To bi značajno pridonijelo osiguranju da EU i njegove norme ostanu mjerila za ostvarivanje reformi u Turskoj.

S obzirom na potrebne reforme, ukupan postupak donošenja odluka, na nacionalnoj i lokalnoj razini, trebao bi uključivati strukturirano i sustavno savjetovanje s civilnim društvom. Od ključne je važnosti provesti reformu postojećeg zakonodavnog okvira i prilagoditi ga razvoju organizacija civilnog društva općenito. Na primjer, potrebno je u potpunosti provesti analize učinka okoliša uz poštovanje pravne stečevine EU-a. Veliki infrastrukturni projekti više ne mogu biti isključeni. Treba snažno poticati i savjetovanje s važnim dionicima civilnog društva u drugim područjima politika.

Potpisivanje sporazuma o ponovnom prihvatu između EU-a i Turske i istovremeni početak razgovora o vizama predstavljaju prvi korak prema liberalizaciji viznog režima, koji može dati novi zalet odnosima između EU-a i Turske i donijeti objema konkretne koristi. Važno je ostvariti napredak u ta dva procesa te brzo okončati postupak potvrđivanja sporazuma o ponovnom prihvatu u Turskoj u cilju njegove potpune i učinkovite provedbe.

U području *vanjske politike*, Turska igra važnu ulogu u susjedstvu, primjerice, širenjem svojih aktivnosti kao netradicionalnog donatora na Rogu Afrike, podržavajući demokratske promjene u Sjevernoj Africi te jačajući suradnju s i između Afganistana i Pakistana. Ona je igrala posebno važnu ulogu u odnosima sa Sirijom, podržavajući razvoj ujedinjene opozicije i pružajući humanitarnu pomoć velikom broju Sirijaca koji su bježali iz zemlje. Nastavila je pružati praktičnu potporu razgovorima E3+3 s Iranom. Potvrđivanje međuvladinog sporazuma o Projektu transantolijskog plinovoda (TANAP) između Turske i Azarbajdžana predstavlja važan doprinos cilju promicanja veće energetske sigurnosti u Europi putem južnog

energetskog koridora. Redovan politički dijalog između EU-a i Turske nastavio se i obuhvatio međunarodna pitanja od zajedničkog interesa, kao što su Bliski Istok i Središnja Azija, te globalna pitanja kao što su borba protiv terorizma i krijumčarenja oružja. Turska je nastavila s politikom angažmana na zapadnom Balkanu, uključujući putem aktivnog sudjelovanja u Procesu suradnje u jugoistočnoj Europi i doprinosa vojnim, policijskim i pravosudnim misijama u Bosni i Hercegovini i Kosovu predvođenim EU-om.

Turska je nastavila izražavati potporu za nastavak razgovora u cilju postizanja pravednog, sveobuhvatnog i održivog rješenja *ciparskog pitanja* pod okriljem Ujedinjenih naroda. Spremnost Turske i Grčke na razgovore s glavnim pregovaračima iz dvaju zajednice pozitivan je korak koji bi mogao pomoći u postizanju rješenja.

EU je istaknula važnost napretka u normalizaciji odnosa između Turske i svih država članica EU-a, uključujući Republiku Cipar. U tom je smislu pozvala Tursku da prestane blokirati pristupanje država članica međunarodnim organizacijama i mehanizmima. Nadalje, EU ističe sva suverena prava država članica EU-a koja uključuju, između ostalog, sklapanje bilateralnih sporazuma i istraživanje i iskorištavanje njihovih prirodnih resursa u skladu s pravnom stečevinom EU-a i međunarodnim pravom, uključujući Konvenciju UN-a o pravu mora.

U tom kontekstu, EU je, u zaključcima Vijeća od 11. prosinca 2012., s velikim žaljenjem primijetio da Turska, unatoč stalnim pozivima, odbija ispuniti obvezu potpune, nediskriminacijske primjene Dodatnog protokola uz Ugovor o pristupanju prema svim državama članicama i nije uklonila sve prepreke za plovila i zrakoplove registrirane na Cipru ili čija je posljednja luka bila Cipar. EU ističe da bi se ispunjavanjem te obveze pružio značajan poticaj procesu pregovora. Ako u tom području ne bude ostvaren napredak, EU će nastaviti s primjenom mjera iz 2006. koje će imati trajan učinak na daljnji napredak pregovora. EU će nastaviti pratiti i preispitivati napredak ostvaren po svim pitanjima obuhvaćenim deklaracijom Europske zajednice i njezinih država članica od 21. rujna 2005. Očekuje se da će sada biti ostvaren napredak bez nepotrebnog kašnjenja.

U skladu s Pregovaračkim okvirom i prethodnim zaključcima Europskog vijeća i Vijeća, Turska se mora obvezati na dobrosusjedske odnose i na mirno rješavanje sporova u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda te, ako je potrebno, uz pomoć Međunarodnog suda pravde. U tom kontekstu, EU je još jednom izrazila ozbiljnu zabrinutost i potakla Tursku da izbjegava prijetnje ili djelovanja protiv države članice, ili izvore napetosti ili djelovanja koja bi mogla ugroziti dobrosusjedske odnose i mirno rješavanje sporova.

EU je pozdravila činjenicu da se nastavljaju inicijative suradnje između Grčke i Turske u cilju poboljšanja bilateralnih odnosa. I konačno, 55. krug razgovora za ograničenje kontinentalnog obruba održan je u rujnu. Grčka i Cipar uložile su službene prigovore jer je Turska povrijedila njihove teritorijalne vode i zračni prostor, uključujući prelet preko grčkih otoka.

U odnosu na **gospodarske kriterije**, Turska je djelotvorno tržišno gospodarstvo. Ona bi trebala biti sposobna boriti se s pritiskom konkurencije i tržišnim snagama u Uniji u srednjem roku pod uvjetom da ubrza provedbu programa strukturnih reformi.

Nakon naglog rasta od oko 9% posljednje dvije godine, rast turskog BDP-a usporio je na 2,2 % u 2012. To je popraćeno rebalansom rasta domaće potražnje u odnosu na vanjsku trgovinu, privremenim sužavanjem trenutnog deficita i smanjenjem inflacije. U prvoj polovici 2013., rast BDP-a povećao se na 3,7%. Istovremeno se povećao deficit tekućeg računa i ubrzao rast potrošačkih cijena. Javni dug kao udio BDP-a nastavio se smanjivati i sada je ispod 40%. Zbog domaćih i globalnih čimbenika, financijska tržišta pod pritiskom su od svibnja i to je dovelo do ograničenja središnje banke u vezi sa stabilizacijom tečajne liste i ograničavanjem odljeva kapitala.

Nedavni gospodarskih rezultati u Turskoj pokazuju potencijal i trajnu neravnotežu

gospodarstva. S vanjske strane, zbog oslanjanja na unos kapitala za financiranje velikog strukturnog deficita tekućeg računa Turska postaje osjetljiva na promjene globalnog osjećaja rizika što dovodi do nestabilnosti tečaja i naglih izmjena između rasta i pada gospodarskih aktivnosti. Te se ranjivosti mogu riješiti mjerama za povećanje nacionalne štednje i u tom pogledu važnu ulogu ima fiskalna politika. Donošenjem fiskalnog pravila povećala bi se proračunska transparentnost, osigurao fiskalni oslonac i povećala vjerodostojnost. Relativno visoka inflacija i dalje predstavlja veliki izazov. Rebalans mješavine makroekonomske politike pomogao bi u smanjivanju opterećenja monetarne politike. Srednjoročno i dugoročno važno je popraviti funkcioniranje tržišta roba, usluga i radne snage putem strukturnih reformi kojima će se povećati međunarodna konkurentnost.

Trenutno istraživanje o funkcioniranju **Carinske unije** između EU-a i Turske predstavlja važnu priliku za pregled i raspravu o potrebnoj modernizaciji tog ključnog elementa u odnosima između EU-a i Turske u cilju poboljšanja trgovine s obje strane i radi gospodarske integracije.

S obzirom na daljnji razvoj potencijala Turske kao energetske središta i s obzirom na energetske izazove koje dijeli s EU-om, važno je razviti dijalog po pitanjima od zajedničkog interesa.

U odnosu na **sposobnost preuzimanja obveza koje proizlaze iz članstva**, Turska je nastavila usklađivanje s pravnom stečevinom. Ostvaren je dobar napredak u područjima slobode kretanja roba, financijskih usluga, energije, regionalne politike i koordinacije strukturnih instrumenata, znanosti i istraživanja i obrazovanja. Ostvaren je velik napredak i u vezi s uspostavom pravnog okvira u području migracija i azila. Odobren je pravni okvir za borbu protiv financiranja terorizma. Novim zakonom o električnoj energiji to je područje u velikoj mjeri usklađeno s pravnom stečevinom. Komisija je ocijenila napredak ostvaren u okviru radnih skupina u skladu s Pozitivnim programom i obavijestila je Tursku i države članice koja mjerila smatra zadovoljenim. Komisija je priznala ostvareni napredak u vezi sa važnim zahtjevima u područjima sudstva i temeljnih prava. Napredak je ograničen na određena poglavlja, uključujući javnu nabavu, politiku tržišnog natjecanja, poljoprivredu i ruralni razvoj, sigurnost hrane, veterinarsku i fitosanitarnu politiku i oporezivanje.

Potrebno je nastaviti ulagati sveobuhvatne napore u područjima prava intelektualnog vlasništva, poljoprivrede i ruralnog razvoja, sigurnosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike, socijalne politike i zapošljavanja, okoliša i klimatskih promjena te zaštite potrošača. Daljnji napredak potreban je u područjima pravosuđa i temeljnih prava te pravde, slobode i sigurnosti. Potrebno je nastaviti sa usklađivanjem zakonodavstva, posebno u područjima javne nabave, tržišnog natjecanja i oporezivanja. Turska mora razviti institucionalnu sposobnost, posebno u poglavljima prava tržišnog natjecanja, promet i regionalne politike i koordinacije strukturnih instrumenata.

Island

Nakon općih izbora održanih 27. travnja 2013., vlada je odlučila zaustaviti pregovore o pristupanju EU-u i navela je da se pregovori neće nastaviti ako ne budu odobreni referendumom. Raspušten je islandski odbor za pregovore s EU-om. Ova odluka znači da je proces pristupanja zaustavljen. Vlada je izjavila da će ocijeniti do sada provedene pregovore i promjene u Europskoj uniji te da će svoje zaključke u sljedećim mjesecima dostaviti islandskom parlamentu na raspravu.

Islandske vlasti prestale su davati doprinos ovom izvješću nakon uspostave nove vlade. Izvješćivanje Komisije u okviru ovog Priopćenja prilagođeno je kako bi se odrazila ta činjenica tamo gdje je obuhvaćeno razdoblje od rujna 2012. do početka rada nove vlade u svibnju 2013.

Do danas je otvoreno 27 poglavlja pregovora, od kojih je 11 privremeno zatvoreno. U razdoblju izvješćivanja ostvaren je značajan napredak u 9 otvorenih poglavlja i 1 poglavlje je privremeno zatvoreno. Island je važan partner EU-a kroz svoje članstvo u Europskom gospodarskom prostoru, sudjelovanje u Schengenskoj zoni te zbog zajedničkih interesa u područjima obnovljive energije i klimatskih promjena i s obzirom na stratešku važnost Arktičke politike EU-a.

Budući da ima uspostavljenu i funkcionalnu demokraciju, Island u potpunosti ispunjava **političke kriterije** članstva u EU-u.

U odnosu na **gospodarske kriterije**, Island se može smatrati djelotvornim tržišnim gospodarstvom.

Ograničenja kretanja kapitala predstavljaju značajnu prepreku za ulaganja i rast. Glavni je izazov ukidanje tih kontrola uz očuvanje stabilnosti tečaja. U lipnju 2012., na zahtjev islandske vlade i u okviru procesa pristupanja, osnovana je *ad hoc* skupina o kontroli kapitala u koju su uključeni stručnjaci iz Europske središnje banke, Komisije i Međunarodnog monetarnog fonda radi ocjene mogućnosti ukidanja tih kontrola.

U odnosu na **Instrument pretpristupne pomoći (IPA)** za Island, s obzirom na svrhu instrumenta i odluku vlade o pregovorima o pristupanju, Komisija je obustavila pripremne aktivnosti za uspostavu IPA-e II. Komisija neće potpisati nove sporazume u okviru IPA-e I. U odnosu na projekte za koje su sporazumi već potpisani, Komisija provodi ocjenu pojedinih projekata zajedno s islandskim vlastima kako bi odredila koji projekti će se nastaviti provoditi.

Island je već ostvario **visok stupanj usklađenosti** u velikom broju područja politika obuhvaćenih pravnom stečevinom, uglavnom zahvaljujući članstvu u Europskom gospodarskom prostoru. U razdoblju obuhvaćenom ovim izvješćem poduzeti su dodatni koraci u cilju usklađivanja, uključujući u sljedećim područjima politika: sloboda kretanja roba, pravo trgovačkih društava, javne nabave, informacijsko društvo te mediji i prometna politika.